Ніва

ISSN 0546—1960
ІНДЭКС 36671

БЕЛАРУСКі ГРАМАДСКА-КУЛЬТУРНЫ ТЫДНЁВІК

№ 19 (1774) ГОД XXXV БЕЛАСТОК 13 МАЯ 1990 г. ЦАНА 600 зл.

У Беластоцкім парку. Фота Я. Чэрнякевіч.

ВЫБАРЫ'90

Занатоўкі з дарогі

Гэта была, бадай, апошняя паездка членаў Беларускага выбарчага камітэта з Беластока „ў тэрыторыю" перад рэгістрацыяй сваіх кандыдатаў у акруговых выбарчых камісіях. За два месяцы свае дзейнасці БВК зрабіў велізарную працу, вылучыўшы сваіх кандыдатаў у гмінах ад Сямяціч да Саколкі. Доўгі час справа з выбарамі не ладзілася ў Міхалоўскай гміне. 25 красавіка Антон Міранові (намеснік старшыні БВК), Яанна Бура і я выбраліся на паездку па гэтай гміне, каб ацаніць сітуацыю і дапамагчы, калі трэба.

Пянькі. Ад Беларускага выбарчага камітэта вылучаны на выбары Уладзімір Цыванюк. Яго контркандыдатам з'яўляецца Аляксандр Бельскі. Абодва з Пянькоў, гаспадары, абодвум па 45 гадоў. У. Цыванюка дома мы не засталі, паехалі пагутарыць з А. Бельскім. У А. Бельскага 50 гектараў зямлі, гаспадарыць разам з жонкаю, маюць усе патрэбныя машыны. У наваколлі кожная трэцяя сяліба пакінута, няма наследнікаў. Шанц на выжыванне маюць толькі тыя гаспадары, у якіх гаспадарка спецыялізаваная, скажам, па гадоўлі авечак. Ды і то не ўсе. Скупкі авечак, практычна, няма. Даводзіцца ліквідаваць гадоўлю. Гаспадары плацяць велізарныя сумы на так званыя эмерытальныя складчыны (76 тысяч ад аднаго гектара). Да таго яшчэ даходзяць падаткі і страхоўкі.

Новая Воля. Доўга кружым па вёсцы разам з мясцовым святаром, пакуль знаходзім кандыдата. Аказваецца, кандыдатам з Новай Волі вылучаны Ян Саковіч. Яму 32 гады, мае вышэйшую сельскагаспадарчую адукацыю, працуе настаўнікам у Міхалове. Подпісы дзеля рэгістрацыі Я. Саковіча пазбіраў солтыс. Тут усё, як трэба. Гутарым з цесцем кандыдата. Дасведчанні папярэдніх выбараў паказваюць, што трэба глядзець выбарчай камісіі на рукі. Трэба, каб кандыдат меў свайго ўпаўнаважанага, які будзе прысутнічаць пры падліку галасоў.

Юшкаў Груд. Наш прыезд сюды аказаўся сапраўды дарэчы. Кандыдата з вёскі няма. Пры выдатнай дапамозе Любы Саковіч з Юшкавага Груда знаходзім яго. Яўген Мацвейчык, 36 гадоў; гаспадар.

Рыбакі. Усё нармальна. Ад Беларускага выбарчага камітэта кандыдуе Мікалай Хлябіч, 50 гадоў, гаспадар. Яго контркандыдат — Аляксандр Хлябіч, кіраўнік станцыі помпаў пры Семяноўскім вадасховішчы.

Шымкі. З вёскі кандыдуе Мікалай Лаўрашук, 47 гадоў, гаспадар. Подпісы пазбіраны, заўтра кандыдат будзе зарэгістраваны ў Міхалове. Збіраемся ехаць у Кандраткі, але М. Лаўрашук інфармуе нас, што там усё ў парадку, кандыдатам вылучаны Міхал Раецкі, 49 гадоў заатэхнік. Пакуль тое ды сёе, у Шымкі заязджае ўласнай машынай М. Раецкі. Раблю кандыдатам здымкі на памяць. Антон прымацоўвае на будцы з півам наш выбарчы плакат (адозву). Потым яшчэ доўга гамонім з шымкаўцамі пра палітыку смакуючы піва з міхалоўскага ГСу. Яанна сядзіць у машыне і падае нам знакі, што ўжо хопіць палітыкі, пара вяртацца ў Беласток. Палітыка спыняецца на чацвёртым куфлі. Вяртаемся. —

Ян Максімюк

Пра нашых пісалі...

ТАРАСЭВІЧ У „ДЫЯЛОГУ".

Так называецца занатоўка Крыстыны Канэцкай пра мастацкія поспехі Лёніка Тарасэвіча, змешчаная ў „Газеце Вспулчэснай" № 82 ад 26 красавіка г.г. Аўтарка, між іншым, піша:

„Лявон Тарасэвіч, мастак з Валілаў на Беласточчыне, падсумоўвае свой чарговы міжнародны поспех. У варшаўскім Цэнтры мастацтваў экспануецца зараз манументальны пейзаж „Без загалоўка", як звычайна, зрэшты, у гэтай арыгінальнай творчасці. Гушчар цёмных ствалоў дрэў, якія адбіваюцца ад сонечнага фону. Ствалы па пракурорскай волі чалавека назначаны вялікімі белымі лічбамі. Чарга на вырубку? На жыццё? Для мяне гэта гіганцкія экалагічныя клічнікі, гэта права на індывідуальнае ўспрыйманне.

Аб Тарасэвічу пісалі мы з год таму назад. Ад тае пары „залічыў" ён тры чарговыя персанальныя выстаўкі: ў Галерэі Нордэнгаке ў Стакгольме, Найджэл Грынвуд Галеры ў Лондане і Галерэі дэль Каваліна ў Венецыі. Прымаў ён удзел у трох калектыўных выстаўках: „Vision and Unity", арганізаванай музеем у Апелдорн, „Запусканне каранёў" у берлінскім Кучэргаўс, а таксама ў нямецка-польскай выстаўцы „Дыялог" у Кунстмузеі ў Дзюсельдорфе, якая зараз экспануецца якраз у Варшаве.

(...) Прыняць удзел у гэтай міжнароднай выстаўцы былі запрошаны чатыры маладыя мастакі з ФРГ і столькі ж з Польшчы. У арыгінальным, дасканала выдадзеным двухмоўным каталогу арганізатары прадставілі дакументацыю выстаўкі, якая экспанавалася на працягу некалькіх дзён мінулага года ў верасні ў Дзюсельдорфе і ў кастрычніку ў Дуйсбургу. Напісалі таксама: „Калі ў Польшчы ад лютага 1989 г. вяліся пасяджэнні Круглага стала і калі ўсе чакалі выбараў 4 чэрвеня, калі ўсе гаварылі аб палітыцы і амаль ніхто не думаў аб мастацтве, тады менавіта быў падрыхтаваны праект (які, можа, здаваўся і непрыкметны) польска-нямецкага супрацоўніцтва, якое ўжо тры гады адтэрміноўвалася".

У варшаўскім другім этапе „Дыялогу", як і ў ФРГ, апрача Лёніка Тарасэвіча, у выстаўцы з польскага боку ўдзельнічалі: Міраслаў Балка, Яанна Пжыбыл і Уладзімір Паўляк. (...)"

НА мяжы

— 7 —

Калектывізацыя і пісьменнікі

Не так даўно Вярхоўны Савет СССР прыняў закон аб зямлі. Закон гэты ў тэарэтычным сэнсе мае характар рэвалюцыі. Толькі падумаць, ад 1929 года вялася інтэнсіўная прапаганда аб тым, што калектыўная ўласнасць на зямлю самая перадавая ў свеце і што толькі яна стварае велізарныя магчымасці ў галіне прадукцыйнасці сельскай гаспадаркі. Аднак гісторыя не пацвердзіла слушнасці такога тэзіса. Наадварот, Савецкі Саюз не толькі не стаў вялікім экспарцёрам збожжа і мяса, але, наадварот, стаў найбольшым у свеце імпарцёрам гэтых прадуктаў. Тысячы пленумаў, канферэнцый, сходаў, якія павінны былі стаць пераломнымі ў галіне сельскай гаспадаркі і мелі вывесці яе на перадавое месца ў свеце, не апраўдалі надзеяў. Савецкі Саюз таптаўся на адным і тым самым месцы і па сутнасці ўсё болей адставаў ад перадавых у галіне сельскай гаспадаркі краін свету. Асабліва трагікамічнымі былі заявы Хрушчова ўсяму свету, што СССР праз чатыры гады пераганіць ЗША па прадукцыі збожжа, мяса і малака. Так аднак не сталася. Нічога дзіўнага, што ўрэшце ў СССР дзеячы зразумелі, што далей ісці калектыўным шляхам нельга, што трэба вярнуцца да рэпрыватызацыі зямлі. І так яно сталася. Магло б здавацца, што знойдзены геніяльны выхад, і праз некалькі гадоў СССР стане ракой малака і мёду. Аднак так яно не будзе. У душах савецкага сялянства, мабыць, поўнасцю знішчаны ўласніцкі інстынкт — той фактар, які вякамі быў палівам для „улады зямлі" над сялянскай душой. Баюся, што ў неабсяжных прасторах СССР знойдзецца параўнаўча няшмат калгаснікаў, якія захочуць стаць прыватнымі гаспадарамі. Калі такі працэс мае шанц, дык перш за ўсё ў прыбалтыйскіх рэспубліках, у Заходняй Беларусі і на Украіне. Аднак гэтыя параўнаўча невялікія арэалы зямлі не вырашаць праблемы ў СССР. Па-другое, якраз у гэтых рэгіёнах большасць калгасаў — гэта моцныя добрыя гаспадаркі. На пачатку гэтага года я быў у некалькіх калгасах Гродзеншчыны і быў здзіўлены іх дасканалым станам.

Быць можа, знойдзецца палітык ці група палітыкаў, якія прыйдуць да вываду, што трэба выкарыстаць метад, які быў ужыты ў СССР у 1929 годзе. Гэта значыць, прымусова ліквідаваць усе калгасы і перадаць усю зямлю ў рукі сённяшніх калгаснікаў. Такога тыпу рэвалюцыя была б такой самай гаспадарчай катастрофай, як і тая з 1929-1930 гадоў. Давяла б да поўнага краху гаспадаркі, да страшэннага крызісу і голаду. У гэтай справе прыемлімы толькі эвалюцыйныя, а не рэвалюцыйныя шляхі. Зямельна-сістэмная рэвалюцыя была б формай самазгубы. І спатрэбяцца не тыдні, не месяцы, а дзесяткі гадоў для таго, каб наступілі пазітыўныя змены і каб паліцы ўсіх прадуктовых магазінаў у СССР напоўніліся, як гэта ёсць ва ўсіх заходнееўрапейскіх краінах.

Так ці інакш, лёд скрануўся, і заўтрашняя савецкая вёска павінна быць іншай, чым сённяшняя. Якая будзе, дакладна не ведаем. Новая сітуацыя патрабуе ад савецкіх пісьменнікаў-публіцыстаў новага і шчырага слова. У чым яно павінна праявіцца? Перш за ўсё ў тым, што пісьменнікі і публіцысты павінны сказаць усю праўду аб тых страшных часах, калі сілаю было зламана адвечнае сялянскае права на ўласную зямлю, і калі дзесяткі тысяч беларускіх сялян былі рэпрэсіраваны, і аб той бядзе, у якой жыла беларуская калгасная вёска. Апрача гэтага пісьменнікі і публіцысты павінны шукаць у сялянскай рэчаіснасці тых калгаснікаў, якія ўжо выйшлі з калгасаў і пачалі гаспадарыць на ўласным кавалку зямлі. Пісьменнікі і публіцысты абавязаны сказаць добрае слова аб аплёваным і зняважаным міністры Прышчэпаве, які ў дваццатыя гады стараўся правесці ў Беларусі хутарскую сістэму, каб пайсці шляхам заходнееўрапейскіх дзяржаў.

Пішу я гэтыя словы, а ў маім сэрцы няма надзеі. Бо ці ж можна марыць аб развіцці беларускай сельскай гаспадаркі, калі вядома, што беларуская зямля страшэнна забруджана радыяцыяй? Так, гэта наша страшэнная супольная бяда, і як яе пазбыцца — не ведаю.

Алесь Барскі

З мінулага тыдня

Сёлетні Першамай адзначаўся зусім інакш, чым раней. Розныя арганізацыі левага напрамку ладзілі свае асобныя маніфестацыі. Мітынгі ў Варшаве арганізавала „Салідарнасць" і групоўкі Польскай сацыялістычнай партыі. Агульнапольскае пагадненне прафсаюзаў (ОПЗЗ) і Сацыял-дэмакратыя Рэчыпаспалітай Польскай наладзілі шэсце да помніка Ніке, у якім прымала ўдзел каля 10 тысяч чалавек. Маладыя людзі са „Змагаючайся салідарнасці" пры дапамозе петардаў прабавалі разбіць гэтую дэманстрацыю.

У час першамайскай дэманстрацыі ў Маскве яе ўдзельнікі — прадстаўнікі незалежных дэмакратычных і апазіцыйных сілаў абсвісталі Міхаіла Гарбачова і іншых савецкіх кіраўнікоў.

Сёлета 3 май адзначаўся ўпершыню пасля вайны (у гонар Канстытуцыі 3 мая 1791 года) як дзяржаўнае свята. З гэтай нагоды ў Беластоку, апрача касцельных урачыстасцей, адбылося шэсце і мітынг, арганізаваны Канфедэрацыяй незалежнай Польшчы і „Усяпольскай моладдзю".

У пачатку мая падаражэлі аплаты за карыстанне тэлефонам, папяросы, мяса і мясныя вырабы.

У Маскве, на плошчы Свярдлова, каля тэатра „Большой" закончыў жыццё самагубствам праз самаспаленне літоўскі грамадзянін у знак пратэсту супраць адносін Савецкага Саюза да незалежнасці Літвы.

1 мая была ўведзена на Літве рэгламентацыя харчовых прадуктаў. Рэспубліканскія ўлады вымушаны былі прыняць такое рашэнне ў сувязі з цяжкім гаспадарчым становішчам, выкліканым савецкімі санкцыямі. Кожны жыхар можа купіць кілаграм цукру, 2 кг мукі, 5 кг збожжавых прадуктаў, паўкілаграма макаронаў, 250 г масла і кілаграм солі ў месяц.

Пагромы цыганоў адбыліся ў паўночнай Чэхіі. Групы маладых хуліганаў (панкаў і скінгідаў) нападалі на цыганоў на вуліцах, ва ўласных іх кватэрах, у сталовых, дыскатэках і на канцэртах, выкідалі іх з аўтобусаў, білі палкамі, кабелямі і кастэтамі. Грамадзяне цыганскай нацыянальнасці, якіх у Чэхаславакіі 420 тысяч, дэманстрацыйна перасталі хадзіць на работу, не пасылалі дзяцей у школу, стваралі атрады самааховы. Мясцовым уладам дапамагалі навесці парадак дасланыя федэральным урадам войскі Міністэрства ўнутраных спраў.

У Польшчы знаходзіцца вядомы савецкі псіхатэрапеўт **Анатолій Кашпіроўскі.** Прыехаў ён па запрашэнню страхавога кааператыву „Веста" з Лодзі на трохтыднёвы адпачынак. Прадбачана некалькі псіхатэрапеўтычных сеансаў у некаторых гарадах.

На 80-ым годзе жыцця **памёр у Маскве Патрыярх Масквы і Усяе Русі Пімен** (у міры Сяргей Ізвекаў).

КАНДЫДАТЫ

КААЛІЦЫЙНАГА ВЫБАРЧАГА КАМІТЭТА

На выбары ў гарадскую раду ў Беластоку супольных кандыдатаў вылучылі Праваслаўнае брацтва і Беларускае дэмакратычнае аб'яднанне, аб'яднаўшыся ў Кааліцыйным выбарчым камітэце. Спісак кандыдатаў наступны:

Акруга 1:
МУЛЯРЧЫК АЛЯКСЕЙ, 40 г., будаўляны інжынер.
МАТВЕЮК ЯРАСЛАЎ, 22 г., студэнт юрыстыкі.
ПРОШЧУК ВІНЦУК, 38 г., эканаміст.

Акруга 2.
ЮРЧУК СЛАВАМІР, 24 г., электронік
ШЫРКОВЕЦ ЯРАСЛАЎ, 36 г., агароднік

Акруга 3:
МІРАНОВІЧ АНТОН, 31 г., гісторык (БДА).
АБРАМОВІЧ УЛАДЗІМІР, 50 г., тэхнолаг па дрэве.

Акруга 4:
НАЗАРУК СЛАВАМІР, 32 г., дарожны тэхнік.
НІКІТАРОВІЧ АЛЯКСАНДР, 66 г., пенсіянер.
ПРОШЧУК АЛЯКСАНДРА, 38 г., інжынер-агароднік.

Акруга 5:
ВАЎРАНЮК МІКАЛАЙ, 45 г., будаўляны інжынер.
КУР'ЯНОВІЧ МІКАЛАЙ, 49 г., эканаміст.

Акруга 6:
НІКІЦІН АЛЯКСАНДР, 46 г., інжынер.
РАМАНЮК ЮРКА, 36 г., будаўляны тэхнік (БДА).

Акруга 7:
КРУК ПЯТРО, 52 г., тэхнік-механік.
ЮШЧУК ПЯТРО, 38 г., юрыст (БДА).

Акруга 8:
МАКСІМЮК ЯН, 32 г., журналіст (БДА).
АЛЬХОВІК ЯЎГЕН, 31 г., інжынер-электрык (БДА).

УВАГА, ВЫПУСКНІКІ

БЕЛЬСКАГА ПЕДАГАГІЧНАГА ЛІЦЭЯ

23—24 чэрвеня 1990 г. у Бельску-Падляшскім адбудзецца з'езд настаўнікаў і выхаванкаў Педагагічнага ліцэя.

Усіх зацікаўленых просім да 20 мая г.г. даслаць заявы аб удзеле і пералічыць 50.000 злотых на рахунак Школьнай бурсы ў Бельску-Падляшскім: PBK Warszawa, Oddział Bielsk Podlaski, Nr 370419-563-139-12 з прыпіскай „Zjazd".

Дакладныя інфармацыі можна атрымаць па тэлефоне (2673 або 2685 у Бельску) або пішучы на адрас: Bursa Szkolna, 17-100 Bielsk Podlaski, ul. Mickiewicza 122.

Арганізацыйны камітэт з'езда

Першая беларуская рок-энцыклапедыя

Не так даўно да нас дайшоў экземпляр адной цікавай кнігі. Кніга гэтая — беларуская, хоць выдадзеная ў Злучаных Штатах Амерыкі. А прысвечана яна актуальнай праблеме — нацыянальнай масавай культуры, без якой, як лічаць аўтары гэтай манаграфіі, немагчыма і гаварыць пра нацыянальнае адраджэнне ў больш шырокім аспекце. Дарэчы, аднаго з аўтараў добра ведаюць чытачы „Нівы": В. Мартыненка галоўным чынам і пісаў у нашую газету аб беларускай рок-музыцы, бардаўскай песні. І што варта асобна адзначыць, многія яго артыкулы з „Нівы" трапілі таксама ў гэтую кнігу: пра ансамблі „Рокаш", „Белы крук", „Мроя", пра бардаў Вольгу Цярэшчанка, Сяржука Сокалава-Воюша, Алеся Камоцкага, пра рок-клуб „Няміга" ды іншыя. Анатоль Мяльгуй — прэзідэнт таго рок-клуба таксама журналіст. Сустракалася і яго імя на старонках „Нівы".

Замест рэцэнзіі на гэтае выданне прапануем увазе чытачоў прадмову доктара Янкі Запрудніка, якая змешчана на пачатку гэтага салідната томіка:

„Кніга Вітаўта Мартыненкі і Анатоля Мяльгуя — першая для Беларусі падобная публікацыя — пісалася з думкаю галоўна пра маладога беларускага меламана. Абодва аўтары, у памяці якіх яшчэ свежыя іхнія юнацкія гады, адкрываюць перад чытачом далягляды музычнага жанру, супраць якога і ў часы перабудовы афіцыйная ідэалогія не спыніла наступу. Тыповым прыкладам вульгарнага падыходу да пытанняў музыкі, якой захапляецца моладзь цэлага свету, можа быць артыкул Л. Курбекі „Масавая музыка — носьбіт ідэалагічнай праграмы імперыялізму" ў зборніку „У цісках капітала" (Мінск, „Юнацтва", 1988, стар. 88—130).

Мартыненка і Мяльгуй паказваюць чытачу рок-музыку з рацыянальнага боку: знаёмяць з задумкамі і поглядамі стваральнікаў і выканаўцаў рок-песень, аналізуюць творчыя прынцыпы, рэцэнзуюць канцэртныя выступленні, даюць часам голас самім музыкантам. Як адзначае аўтарка англамоўнага ўступу да гэтага выдання Марыя Паўліна Сурвіла, тэматычны дыяпазон кнігі ладна шырэйшы за абмяркоўваемы ў ёй жанр — яна мае агульнаадукацыйную вартасць.

Каб разумець мастацтва, быць здольным ацэньваць яго, трэба быць паінфармаваным пра аб'ект зацікаўлення. Веды дапамагаюць адчуваць прыгожае. Інтэлектуальны багаж паглыбляе эстэтычнае задавальненне. Апрача гэтага, азнаямленне з адным жанрам музыкі аблягчае разуменне іншых жанраў. Як слушна сказаў гітарыст маскоўскага рок-гурта „Аўтограф" Аляксандр Сіткавецкі, „шлях да правільнага ўспрымання сімфанічнай музыкі можа прайсці і праз разуменне складанай рок-музыкі" (стар. 93).

Мартыненка і Мяльгуй таксама ставяць на парадак дня важны для беларускай культуры пастулат: тварыць на нацыянальнай глебе. На прыкладзе рок-музыкі Венгрыі, Польшчы, Літвы, Эстоніі, Грузіі яны паказваюць, што трывалыя набыткі атрымліваюцца там, дзе творца застаецца ў арганічнай сувязі з культурнай спадчынай свайго народа. Нацыянальная свядомасць, — кажуць яны, — неад'емны элемент мастацтва. Гэтую думку падзяляе і венгерскі музыкант Міклаш Варга: „Мы лічым, — кажа Варга ад імя свайго калектыву, — што рок-музыка павінна мець нацыянальныя формы. Толькі тады яна здольная стаць з'явай мастацтва" (стар. 62). Рускі бард, дзед якога з Беларусі, Макарэвіч згаджаецца таксама з гэтым поглядам. І тым больш павінны так думаць маладыя беларускія творцы, на якіх сёння гісторыя ўсклала адказнасць памагчы свайму народу выжыць як нацыі.

У некаторых выказваннях аўтараў зборніка, праўда, адчуваецца нястача асвядомленасці сапраўдным станам рэчаў на Захадзе, яны механічна прыкладаюць да заходняй культуры і ладу жыцця савецкія афіцыйныя ацэначныя штампы. Але гэта не іх віна, а вынік тых падкантрольных абставінаў, у якіх кніжка пісалася. Затое Вітаўт Мартыненка і Анатоль Мяльгуй грунтоўна ведаюць савецкую рок-сцэну, і чытач кнігі скарыстае з гэтай іхняе веды.

Зборнік „Праз рок-прызму" — паважны ўклад не толькі ў вывучэнне рок-музычнага руху на Беларусі, але, думаецца, стане таксама стымулятарам гэтага руху, скіроўваючы яго на трывалую аснову далейшага развіцця".

Падрыхтоўка тэксту і фота **Уладзіміра Панады.**

Вітаўт Мартыненка, Анатоль Мяльгуй „Праз рок-прызму". выдавецтва „БІНІМ", Нью-Йорк, 1989. стар. 240.

З гісторыі царквы у Крынках

Мураваны праваслаўны храм Нараджэння Прасвятой Дзевы Марыі, які знаходзіцца ў Крынках, быў збудаваны ў 1864 г. (першая царква, драўляная, была пастаўлена тут яшчэ ў 1505 г.). Цяперашняя царква роўна сто гадоў таму назад прайшла капітальны рамонт, выменены быў у ёй іканастас. Пасвячэнне аднаўленай царквы адбылося 8 верасня 1890 г.

Сённяшнім крынкаўскім прыхаджанам (іх зараз каля 2 тысяч) можа быць цікава, што сярод тагачасных ахвяравальнікаў на рамонт царквы быў бедны селянін па прозвішчы Касацкі, які на абсталяванне новага іканастаса перадаў суму... 800 рублёў. Адкуль у яго ўзяліся такія вялікія грошы?

Было гэта так.

У Касацкага быў брат, які з ранніх гадоў паступіў на службу ў Беласток. Тут вырас, пастарэў і памёр. Будучы ў Беластоку, ён перайшоў у каталіцызм. Паміраючы, усю сваю маёмасць пажадаў перадаць касцёлу. Калі Касацкі з Крынак даведаўся аб гэтым, вырашыў вярнуць сабе хаця б частку братавага багацця. За дапамогай у гэтай нялёгкай справе звярнуўся да свайго святара а. Рыгора Пранеўскага, абяцаючы адначасова яму, што ў выпадку адсуджэння грошай перакажа 800 рублёў на храм. Айцец Рыгор вырашыў дапамагчы. Ездзіў шмат разоў у Беласток і Гродна, наняў адваката, і справа, на першы погляд не да выйграння, вырашылася на карысць Касацкага. Той стрымаў сваё абяцанне. Айцец Рыгор вырашыў за гэтыя грошы абсталяваць новы іканастас. Яго мадэль апрацаваў інжынер-тэхнолаг Пётр Дабычын, які працаваў акцызным урадніка у Крынках. Аднаўленую царкву пасвяціў настаяцель супраскага манастыра архімандрыт Мікалай.

Варта яшчэ ўспомніць, што П. Дабычын заснаваў у крынкаўскай царкве хор, якім кіраваў і апекаваўся. У гэты хор прыходзілі і католікі. Айцец Рыгор Пранеўскі ў сваю чаргу праславіўся не толькі як дасканалы пастыр, але і „лекар цела". Як сцвярджалі тагачасныя прыхаджане, малітвы а. Рыгора памагалі людзям у хваробах. Да крынкаўскага духоўніка прыязджалі за дапамогай людзі з далёкіх старонак, неадноўчы знаходзячы ў яго доме прыём і начлег. Айцец Рыгор Пранеўскі памёр 7 снежня 1907 г. і быў пахаваны пры сваёй царкве.

Пётр Байко

Віктар Шніп

КНІГА

на раздарожжы знайшоў Кнігу
хацеў адкрыць каб пачытаць
як пачуўся голас
ты яшчэ малады
каб чытаць гэтую Кнігу
і ён прынёс Кнігу дамоў
занавесіў вокны замкнуўся
і толькі ўзяўся за Кнігу
як пачуўся голас
ты ўжо стары
каб чытаць гэтую Кнігу
і я схаваў Кнігу ў шуфляду
і пачаліся ў мяне непрыемнасці
то забудуся сваё імя
то забудуся свайё годнасці
а то наогул адчую сябе
самым вялікім і разумным
і тады я вырашыў спаліць Кнігу
кінуў яе ў печ
і патух агонь у печы
кінуў Кнігу ў возера
і высахла вада ў возеры
і панёс Кнігу на раздарожжа
і паклаў там дзе ўзяў
і пакланіўся Ёй
і разгарнулася Кніга
і паказала маё мінулае
і паказала маё будучае
і загарэўся агонь у печы
і вярнулася вада ў возера
і мне захацелася вярнуцца
і не было мне дарогі назад
і не было мне дарогі наперад
. . . .
і ляцела ў неба Кніга
і не было ад Яе ценю

* * *

жыў сярод камянёў
якія могуць быць сцяной
якія могуць быць жорнамі
якія могуць быць помнікамі
у кожнага каменя свой лёс
які зараз залежыць ад мяне
магу збудаваць дом
але баюся атрымаецца турма
магу зрабіць жорны
але няма чаго малоць
магу паставіць сабе помнік
але ўжо мінуліся часы
часовых герояў і каменных
ідалаў
і я жыву сярод камянёў
і я залежу ад камянёў
як тапелец-самагубца
залежыць ад каменя
які ў яго на шыі

* *

мы аддзяляемся адзін ад аднаго
словамі сцэнамі гадамі смерцю
нам цесна ў гэтым свеце
нам адзінока ў гэтым свеце
мы шукаем лепшага жыцця
снег засыпае нашы сляды
дождж размывае нашы сцежкі
вецер разбурае нашы збудаванні
а мы аддзяляемся адзін ад
аднаго
баімся страціць сваю
нікчэмнасць
баімся залежнасці
і не заўважаем свайго рабства
і не заўважаем сваёй дурноты
мы гінем мы знікаем
паміж намі словы сцэны гады
смерць

ЗАМАЛЁЎКІ З ЖЫЦЦЯ

ЖЫВЕ ЧАЛАВЕК!

Учора споўнілася мне сорак гадоў.

— Божа ж мой! — падумаў я. — Гэта ж ужо старасць. Жыве чалавек! Гэта гучыць горда, — думаў я раней, а цяпер пытаю сябе: жыве чалавек?

На што тое жыццё?! Адзін падман і Бог ведае яшчэ што!

Вось тыдзень таму памёр мой сябра. З Юркам былі мы неразлучнымі. Разам сядзелі за партай у пачатковай школе, пасля ў тэхнікуме. Ва універсітэце таксама былі разам. Жонкі нашыя — таксама добрыя сяброўкі, і нашыя сем'і жылі як адна найлепшая сям'я — разам праводзілі свабодныя дні, былі на ўсіх гасцінах, хрысцілі сваіх дзяцей... Эх!

Жонка Юркі гаварыла, што жыць без яго не можа, а сёння сказала, што адзінокай не будзе і выйдзе за суседа. Як гэта так? Толькі тыдзень мінуў ад смерці Юркі, а яна ўжо з іншым? Бязбожніца!

„Напэўна, — падумаў я, — мая Люся не лепшая. Яна толькі чакае, каб я памёр, тады адразу іншага возьме. Мо таксама суседа. Чаму ж гэта ўдавец Віця ўсё ёй кланяецца і гаворыць: „Ой! Як пані Люся сёння пекна выглядае!“ Яна толькі чырванее. Гэта не інакш, як залёты, а яна іх прымае!“

Калі так, то я інакш паступаць буду. Не хачу абманваць сябе, што няверная жонка мяне кахае. Якая яе сардэчная сяброўка, такая і яна. Чакае толькі маёй смерці.

Мая Люся прыйшла з працы, і, як у нас было прынята, хацела мяне пацалаваць.

— Адчапіся! — злосна прамармытаў я... — Старога чалавека не трэба чапляцца.

— Што ты кажаш? — здзівілася Люся. — Ты для мяне заўсёды малады. Можа ў цябе ў працы нешта не выйшла?

Я трэснуў дзвярыма і зачыніўся ў другім пакоі.

— Валерык, адчыні. Хадзі на абед! — чую праз дзесяць мінут.

— Што?! Ужо так хутка згатавала?!

— Я падагрэла. Я ўчора зрабіла абед на сёння і паставіла ў халадзільнік, і сёння ўжо гатовы. Хутчэй з'ямо і пойдзем у кіно...

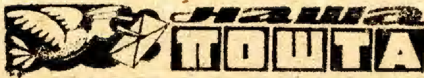
— Нікуды не пойдзем, і я твайго абеду есці не буду! Напэўна, атруту мне падсунуць хочаш! Так як Марыся Юрку! І хочаш выйсці за суседа-ўдаўца!!!

— Валерык, апамятайся, — прасіла Люся. — У Юркі быў жа інфаркт. Марыся дрэнна робіць, што водзіцца з гэтым разводнікам, але што нам да яе?

— Яе — што?! — абурана крыкнуў я. — Юрка гэта наш падвойны кум!

Я гатоў быў яе разарваць. Крычаў так, аж збегліся суседзі. Прыйшоў і той удавец. Паслухаўшы, што творыцца, вы-

(Працяг на стар. 5)

Дарагія нашыя сябры — супрацоўнікі рэдакцыі „Нівы“!

З радасцю паведамляем Вас, што савет Народнага музея рэвалюцыі і баявой славы Сярэдняй школы № 4 горада Слоніма атрымаў каштоўную бандэроль з адрасам адпраўіцеля з Канады. Здзіўляе нас толькі тое, што ў бандэролі мы не знайшлі ніякага пісьма. У сувязі з тым мы не ведаем, каму мы павінны выказаць нашу шчырую падзяку за бандэроль, у якой аказаліся „Беларускія календары“ за 1980 г. з артыкулам пра Гальяша Леўчыка і за 1981 г. з артыкулам пра Максіма Бурсевіча.

Адно мы ведаем, што за ўсё атрыманае мы абавязаны выказаць самую шчырую падзяку рэдакцыі і прасіць Вас выразіць нашу шчырую падзяку чытачу з Канады, які даслаў нам „Беларускія календары“.

Са свайго боку мы запрашаем Вас быць ганаровымі гасцямі Народнага музея ў найбольш выгадны для Вас час. А пакуль што шлём усім Вам нашы шчырыя і добрыя пажаданні.

По даручэнню камітэта камсамола і савета Народнага музея:

дырэктар Народнага музея
Алена Слуцкая

СВОЙСКІЯ МАЛЮНКІ

Дуб у Белавежскай пушчы.

Мал. У. Петрука.

РАЗДЗЕЛ X

Агульнабеларускі з'езд у Мінску. Разгром з'езда бальшавікамі. Выканаўчы камітэт Рады першага агульнабеларускага з'езда. Роспуск цэнтральнай беларускай вайсковай рады. Недапушчэнне беларускай дэлегацыі да ўдзелу ў рабоце мірнай канферэнцыі ў Брэсце.

У з'ездзе, які пачаўся 5 снежня 1917 года, прынялі ўдзел прадстаўнікі губерніяльных земстваў, павятовых, гмінных і сельскіх самаўрадаў, прафсаюзаў, арцельных і вайсковых арганізацый з франтоў і тылаў, камітэтаў бежанцаў, грамадскіх і палітычных арганізацый з Беларусі. Найбольш поўна былі прадстаўлены ўсходнія рэгіёны краіны. Агулам у з'ездзе прынялі ўдзел 1872 прадстаўнікі, у тым ліку 1165 з рашаючым голасам і 705 — з дарадчым.

Старшынёй з'езда быў выбраны Іван Серада. Апрача гэтага, была выбрана таксама Рада з'езда, якая складалася з 50 чалавек. Сталася яна свайго роду канвентам сеньёраў. З'езд гэты быў разагнаны бальшавікамі. Што датычыцца прычын разгону з'езда, дык па-рознаму гавораць аб гэтым розныя крыніцы.

Адны гавораць, што разгон быў выкліканы пастановай з'езда, якая была спрэчнай з існуючай арганізацыяй — Саветам народных камісараў Заходняга краю і фронту:

„Сцвярджаючы сваё права на самаакрэсленне, якое было аб'яўлена рускай рэвалюцыяй, і прыймаючы рэспубліканскую дэмакратычную сістэму на абшары беларускай зямлі для выратавання айчыннай краіны і для забеспячэння яе ад падзелаў і адрыву ад рускай дэмакратычнай федэратыўнай рэспублікі, першы агульнабеларускі з'езд пастанаўляе:

Выбраць неадкладна орган краёвай улады ў форме Агульнабеларускай рады сялянскіх, салдацкіх і рабочых дэлегатаў, якая часова будзе стаяць на чале кіраўніцтва краіны, уступаючы ў практычныя адносіны з цэнтральнай уладай, адказнай перад Радай рабочых салдацкіх і сялянскіх дэлегатаў“.

Другія крыніцы запярэчваюць існаванню такой пастановы і зусім па-іншаму прадстаўляюць прычыны разгону з'езда. Здаецца нам, што праўдзівым з'яўляецца ніжэй прыведзены варыянт канфлікту паміж з'ездам і савецкім урадам. Пачаткова народны камісар па ўнутраных справах Рэзанскі намагаўся накіраваць ход з'езда ў прасавецкім напрамку і з гэтай мэтай выступіў з прамовай. Калі аднак ён запрапанаваў замяніць беларускі сцяг, які вісеў на ганаровым месцы над трыбунай, называючы яго „трохколернай анучай“, чырвоным сцягам інтэрнацыянала, быў вынесены з залы. Пасля гэтага бальшавікі пастанавілі выклікаць раскол сярод удзельнікаў з'езда. Падставай да гэтага паслужыў рамеснік і паэт Фабіян Шантыр. Выступіў ён з прамовай як „беларускі бальшавік“ і заклікаў да адзінства з бальшавікамі. Частка ўдзельнікаў з'езда, якую Шантыр назваў „левым рэчышчам з'езда“, аддзялілася ад з'езда і намервалася аб'явіць адозву да беларускага народа. Пасля канфіскацыі бальшавікамі гэтай адозвы частка гэта зноў вярнулася на з'езд. Кансалідацыя з'езда і з'яднанне розных арыентацый наступіла таксама пад уплывам лекцыі ксяндза Гадлеўскага „Аб полацкім перыядзе гісторыі Беларусі“ і праф. Карскага „Аб асаблівасцях беларускай мовы і аб тэрыторыі і этнаграфіі Беларусі“.

Па прапанове Алексюка будынак Дваранскага клуба ў Мінску быў аб'яўлены народнай уласнасцю. Аднагалоснасць удзельнікаў з'езда не была трывалай — беларусы з Віленшчыны і Гродзеншчыны пад кіраўніцтвам Язэпа Варонкі не прагнулі заставацца ў цесным саюзе з Расіяй. Салідарызаваліся з імі віцебшчане, мінчане і часткова дэлегаты са Смаленшчыны. Пры гэтым прадстаўнікі Магілёўшчыны сталі на грунце прарускай арыентацыі і выступалі супраць усялякай аўтаноміі.

(Працяг будзе)

НЕ ХАПАЛА БЯДЫ

— А ці яны кепскія людзі? Ніхто не наракае. Калі што ў хаце творыцца, то лепш, каб ніхто пра гэта не ведаў. Каму што да таго, як хто жыве? Іншая справа, калі ноччу спаць людзям не даюць, б'юцца, міліцыю клікаць трэба... То і табе няраз сведкам трэба быці, па судах цягаюць. А што ты бачыў? А што чуў ці не чуў? А потым возьме дарогу пераступіць табе, і што? „Чаго нос сунеш не ў свае справы, га?“ Лепш раней даць дарогу і нічога не бачыць.

— А што, маюць можа пазабівацца? Усё ж людзі... І хто падумаў бы? Як яны пад ручку хадзілі, як у вочкі глядзелі... А ўсё з-за гэтае гары! Ой, цягне яна чалавека да бяды, цягне. Як засмокча, кумо, то потым ужо ад гарэлачкі кліента не вырвеш. Як пакахае.

— Але ж ён і не п'е каб замнога. Ну, бачыш часам, як ідзе, крыху падвыпіўшы, але заўсёды такі мілы, ветлівы — прывітаецца, пажартуе. І залатыя рукі мае, і нямнога бярэ, толькі паўлітра за рамонт якой машыны...

— Ад гэтых паўлітраў і пачынаецца. Грошай не возьме — хто гэта бачыў браць за суседскую дапамогу, усё з добрай душы. І сам жа не будзе піць — вось і кампанія збярэцца. Мужчына без гэтага не абыдзецца.

— Ля, мужчына! Цяпер і бабы не аднекваюцца. П'юць і з радасці, і з бяды, і з нуды. Заедзь да Сашкавай Зоські ў Беласток — а тут каўка на стале, папяросы прыма сорт, каньячок ці гарэлка... І што ні кажы — культурная дзяўчына. Работніца ў фабрыцы, а не скажаш — пані.

— Ты што, зайздросціш ёй? Калі б у мяне быў час і рукі чысцейшыя, то і я каўку хлябтала б. Курыць то не, я проціў курэння. А кілішак — ну што ты, які ж гэта грэх пад якое свята трошачкі спрабаваць? Нават бабе нябрыдка ў культурнай кампаніі. Каб ано не напівацца да павалу, бо тады ўжо з чалавека распусная свіння вылазіць.

— Тады хоць праўду ўсю скажа!

— Найбольш — аб сабе... Во, зноў талеркі б'юць, чуеш? Цікава, пэўна ўжо не адзін сервіз пабілі. Грошай то трэба цяпер многа меці, каб так посуд не шанаваць!

— Але, гавораць, хто каго любіць, той таго чубіць.

— А пазаўчора яна калясачку са ўсходаў на яго кінула.

— Ну і што, што?

— Калёсікі адпалі. А ён ходзіць з пабітым носам! Ты бачыла?

— Ай, добра ўрэзала!

— Жанчына — стварэнне далікатнае. Хто бачыў, каб на свайго чалавека возіка скідаць?!

— А нічога ў калясцы не было?

— Ты што думала, з дзіцём? Ды не, без дзіцяці. А ведаеш, як яны плытамі біліся? Калі яшчэ „хадзілі“, ён вельмі ж не любіў слухаць усялякіх Шапэнаў. Але яна на які канцэрт — і ён за ёю пад гальштукам, і слухаў гэтага ўсяго бромкання на фартэпіяна. Цярпеў, цярпеў і дачакаўся. Адразу пасля шлюбу пабіў усе яе плыты. Яна спачатку ў шоку была, а потым — цап за грамафон і па мазгаўні яго, па мазгаўні! Грамафон! Усе каналі.

— Я на яе месцы адразу яго кінула б. Вучоная ж баба. Ці не бачыла, каго бярэ?

— Ды не таму ён кепскі, што просты работнік, а яна студэнткай тады была. Калі чалавек закаханы, зашмат не бачыць...

— Але ўсе ж ёй гаварылі: і бацькі, і сябры, і суседзі. Магла б вялікай паняй быць, калі б пайшла за нашага Толіка. І свой хлопец, і грош немалы мае. І працы не баіцца, і не п'е. А цяпер во, буняе.

— Давай, а, давай паклічам міліцыю? То ж там пекла творыцца! І дзіця ўсё бачыць. Давай забярэм яго, а?

— Не ўмешвайся. Не хапала табе бяды. Яны памірацца, а ты будзеш ворагам. Паб'юцца і пацалуюцца. Усё будзе добра, не бойся. Жыць жа якась трэба...

Запісала **Міра Лукша**

ЗАМАЛЁЎКІ З ЖЫЦЦЯ

(Працяг са стар. 4)

рашыў паклікаць хуткую дапамогу.

Лекар сказаў, што хоча пагутарыць са мною ў чатыры вочы. Я расказаў яму аб усім.

— Так нельга, — сказаў лекар, — вы страціце цудоўную жонку. — Глядзіце, каб хтось вам яе не адбіў. Можа быць нават малодшы ад вас. А вы пакуль дойдзеце да сябе, будзеце ўжо алкаголікам і прападзеце...

Лекар паехаў, суседзі разышліся, а я да жонкі словам не адазваўся. Так прайшоў тыдзень.

Вось аднойчы... іду я з працы і бачу: ідзе мая Люся, а да яе падыходзіць нейкі малакасос і бярэ сумку з пакупкамі. Гавораць, смяюцца.

— Праўду гаварыў лекар!

Як я не скочу! Вырваў з рук маладога сумкі і давай крычаць:

— Да дзяўчат ідзі, а не будзеш тут да замужніх жанчын чапляцца!

Хлопец павярнуў назад.

— Прабач мне, Люся! — шапнуў я.

— Прабачаю, — ласкава сказала жонка.

Аўрора

ГУЛЬНЯ Ў «ШВЕДАЧКУ»

або

РЭХА «СЕКСУАЛЬНАЙ РЭВАЛЮЦЫІ»

У маёй даўняй знаёмай сын перайшоў у сёмы клас. Я павіншавала яе з гэтай прыемнай падзеяй, але ў адказ атрымала досыць кіслую ўсмешку:

— Ты што, не рада? — здзівілася я, — вырас жа твой Алег, пасталеў.

— У тым уся і справа, што вырас. Цяпер з'явіўся новы клопат. Слухай... — Яна азірнулася і па-змоўніцку зашаптала на вуха: — Дапамажы.

Просьба, шчыра скажу, мяне збянтэжыла. Мама будучага сямікласніка прасіла звесці Алежку з якой-небудзь жанчынаю. Ну, не з прастытуткаю, ведама ж, а проста са шматвопытнай, але прыстойнай жанчынаю, якая змагла б навучыць яе сына тонкасцям кахання.

— А то, разумееш, баюся. Яшчэ напарацца, дурань, на які-небудзь сіфіліс ці, наадварот, узнагародзіць пузам аднакласніцу? Уяўляеш скандал?

Апошняе, шчыра кажучы, я лёгка ўявіў, бо зусім нядаўна сутыкнуўся з сумнай гісторыяй. Васьмікласніца, мілая, нібыта з паветра сатканая істота, раптам паведамляе бацькам, вельмі прыстойным людзям, што яна ўжо на пятым месяцы цяжарнасці. Бацьку зваліў інфаркт, маці абабегала ўсе магчымыя інстанцыі, каб дамовіцца аб штучных родах. Самае пікантнае было ў тым, што на ўсе пытанні аб магчымым бацьку васьмікласніца пачынала загінаць пальцы, хто б гэта мог быць — выходзіла ледзь не палова класа... Зрэшты, тыя адно пасмейваліся, даведаўшыся пра здарэнне.

— Не ведаю, чым і дапамагчы, — сумеўся я.

— Вось бачыш, — скрушліва ўздыхнула знаёмая, — і я не ведаю. Усё-такі жывём у адсталай краіне. А як было б выдатна, калі б існавалі паліклінікі з такімі, ведаеш, кабінетамі, дзе маладыя спецыялісткі ненавязліва, з захаваннем гігіены, маглі б асабіста паказаць падлеткам што і як. Я, напрыклад, заплаціла б колькі належыць, толькі б Алег не цягаўся па сутарэннях ды цеплатрасах. У іх там такія сабачыя вяселлі...

Мы развіталіся не надта задаволеныя адно адным. Мне, ва ўсякім разе, здалося, што жаданне мець такія платныя „кабінеты“ аддае спажывецтвам, апроч таго, механізмам у сферы, якая гэтага цалкам не прымае. Бо знаёмства з Эрасам — справа, па-першае, глыбока асабістая, інтымная, па-другое, гэта — натуральны адбор, а па-трэцяе... Ці ж не спрабуем мы (нават у марах) і тут падмяніць рэальнае жыццё нейкімі гатовымі схемамі?

Ды яшчэ зусім нядаўна мы абыходзілі гэтую тэму сарамлівым маўчаннем. А калі і спрабавалі хоць што-небудзь сказаць, дык натыкаліся на пільны позірк: „Што, смажанага захацелася, ці ж у нашай моладзі няма іншага клопату, апрача сексу?“ Кажучы „мы“, я маю на ўвазе журналістаў. Добра памятаю, як, завёўшы ў „Знамени юности“ гутарку пра полавае выхаванне, мы неадкладна атрымалі жорсткі „адлуп“ ад аднае старое пані, намесніцы рэдактара рэспубліканскай партыйнай газеты. З трыбуны пленума Саюза журналістаў рэспублікі яна патрабавала неадкладнага пакарання „распуснікаў“, цнатліва закатвала вочы, дакладаючы аб выяўленай ёю „крамоле“. Можна было б падумаць, што сваіх дзяцей яна знайшла ў капусце ў час шэфскай сельгасдапамогі... „Знамя юности“ тады сур'ёзна „паправілі“, а рубрыка пра полавае выхаванне знікла ажно на дзесятак гадоў.

Але тое, што выганяецца праз дзверы, зазвычай вяртаецца праз акно.

За мінулае дзесяцігоддзе ўвесь заходні свет прайшоў праз вострыя рыфы сексуальнай рэвалюцыі, а мы, як заўсёды са спазненнем, толькі ўступаем у яе. Дык што ж, зноў будзем працягваць гаварыць пра „сараматную“ тэму шэптам, будзем па-ранейшаму хітраваць, робячы выгляд, што ў моладзі ёсць „важнейшы клопат“?

Ведама ж, ёсць! Хто спрачаецца?

Але давайце прызнаем і той неабвержны факт, што ўсё чалавечае юнацтва праходзіць пад знакам Эраса. І нічога ў гэтым скабрэзнага, увяіце, няма — такая ўжо воля маці-прыроды, якой начхаць на некаторыя ідэалагічныя і педагагічныя ўстаноўкі. Але кажучы гэта, я ўсведамляю, што паміж Эрасам і сексам агульнага часам не больш, чым паміж блакітнымі марамі Наташы Растовай і шаленствам аднае дзікае зграі пэтэвэшнікаў з Гродна, якія паставілі сабе мэтаю „перапсаваць“ усіх сустрэчных дзяўчынак... Эрас — добры бог, а стыхійна-нястрыманы секс — вяртанне да самых цёмных вытокаў чалавечага пачатку, дзе замест кахання, кветак і вершаў пануе інстынкт самца і самкі. Зрэшты, некаторыя вядомыя мне факты дазваляюць сцвярджаць, што гаворка можа ісці не толькі пра секс „міжполавы“, але пра відавочна акрэслены выбух гомасексуалізму, педэрастыі сярод падлеткаў. Мне гэтая з'ява бачыцца адлюстраваннем вядомых працэсаў, якія адбываюцца ў маладзёжным асяроддзі. У прыватнасці, нежаданне маладых людзей прыкладаць намаганні для дасягнення жыццёвых важных мэтаў. Мала таго, што многія падлеткі не хочуць старанна вучыцца, тым больш працаваць, — многія не хочуць хоць што-небудзь зрабіць дзеля таго, каб спадабацца дзяўчыне не хочуць трохі быць кавалерам, зусім не імкнуцца стаць лепшымі, каб дабіцца яе сімпатыі. Усё гэта клопат. Ёсць ляг-

(Працяг на стар. 6)

Няпоўная праўда і ўласнае смецце

Небывалую кар'еру робіць апошнім часам на старонках друку тэма „імпарту“ адходаў. Паявілася многа артыкулаў, якія прадстаўляюць Польшчу як „сметнік Еўропы“. Пачалося ўсё з таго, што над Дрвэнцай, каля горада Бродніца было выяўлена 410 бочак, у якіх знаходзіліся прывезеныя з Аўстрыі ядавітыя хімічныя адходы, а таксама з сенсацыйнага перадруку весткі агенцтва Рэйтэр аб тым, што нібыта ў 1989 г. Польшча прывязе з-за мяжы звыш 1 млн. тон розных шкодных адходаў.

Тэму падхапілі многія газеты, і чытачы чарговы раз даведаліся аб тым, што ў Польшчу прывезены хімічныя адходы аўстрыйскай фірмы і 100 тысяч літраў... экскрэментаў.

Як выглядае праўда?

Паасобныя польскія прадпрыемствы і ўрадавыя ўстановы атрымоўвалі і далей атрымоўваюць многа нібыта карысных прапаноў „супрацоўніцтва“ ад заходніх фірмаў. Прапануюць яны прымаць для знішчэння або складвання розныя адходы. Напрыклад, прапанавалі складваць вялікія колькасці энергетычных адходаў (Заходні Берлін, ФРГ, Аўстрыя), сцёкавых наносаў і рачных шламаў (ФРГ), спецыяльных адходаў (Аўстрыя, Швейцарыя і ФРГ) або спальваць у Польшчы камунальна-бытавыя і прамысловыя адходы (Італія, ФРГ). Ніводная з гэтых афіцыйна заяўленых прапаноў не была рэалізавана.

Аднак у другой палавіне 1988 г. некалькім хітрунам з Аўстрыі ўдалося ўвапхнуць у Польшчу пры дапамозе нашых прыватных прадпрымальнікаў каля 5 тысяч двухсотлітровых бочак з рознымі хімічнымі адходамі. Такім спосабам „праславіліся“ м. інш. польскія суполкі „Хемроль“ і „Сканаляс“. Столькі ж сама бочак было вернута назад польскімі таможнікамі ў Вену або яшчэ блукаюцца яны па чыгунках ГДР і Чэхаславакіі, бо няма каму іх прыняць.

У той самы час Кляўс-Пэтэр Кавалеўскі з ФРГ „узнагародзіў“ хімічнае прадпрыемства „Продрын“ 605 бочкамі з адходамі растваральнікаў, у якіх знаходзілася выключна моцная атрута — дыяксін.

Ад пачатку мінулага года не было сігналаў аб імпарце адходаў і можна было б думаць, што атрутная справа ўжо закончылася. Што датычыцца імпарту экскрэментаў, як удзячна гэтае рэчыва назвала адна з газет, то вестка гэта аказалася журналісцкай хлуснёй.

Няпраўдзівай аказалася інфармацыя і аб тым, што ў 1989 г. было прывезена звыш 1 мільёна тон адходаў, у тым ліку 170 тысяч тон — радыеактыўных, і затоплена каля Бэлхатова. У артыкуле варшаўскага карэспандэнта заходненямецкага месячніка „Натур“ апісвалася некалькі выпадкаў імпарту, у тым ліку і здзелка з высылкай адходаў у Бэлхатаў, якая была разладжана ў апошнюю хвіліну. Агенцтва Рэйтэр разладжаную здзелку патрактавала як фактычнае здарэнне і дадало да гэтай інфармацыі адпаведны каментар.

Трэба ведаць, што некаторыя польскія прадпрыемствы прывозяць з-за граніцы розныя адходныя рэчывы і выкарыстоўваюць іх як сыравіну. Некалі панянцце „сыравіна“ ў адносінах да адходаў прабуюць выкары-

(Працяг на стар. 8)

ТРЫ ДНІ ПАД ГЕРБАМ ПАГОНЯ

Доўга беларускія дзеячы ў Гданьску збіраліся паехаць у Гародню. Усё не складвалася: то конкурс дзіцячых тэатральных калектываў, то сход удзельнікаў нашай суполкі, а да гэтага ў кожнага свае турботы. Не хочацца ўспамінаць пра клопаты ў пашпартным стале ў Гданьску, дзе столькі некампетэнцыі, што каб гэта апісаць, трэба было б нямала намарнаваць паперы. Удалося аднак нам перамагчы бюракратыю і сябе саміх і паехаць у Беларусь, некаторым з нас — упершыню.

Дзень першы — Гародня

Прыехаўшы ў Гародню, мы пераканаліся ў тым, што сапраўды апынуліся ў другой дзяржаве. Хаця прыязджаючых чакаюць гаспадары, без дазволу не можна выйсці з цягніка. На пероне чакаў нас Мікола Таранда. Гэта дзякуючы яму паездка была магчымай.

Разгасціўшыся на кватэры ў Міколы, мы пайшлі паглядзець старую Гародню. Ходзячы па горадзе, мы пераканаліся, што шмат помнікаў старадаўнасці захавалася са спадчыны Тызенгаўза, Ажэшка, езуіцкай дзейнасці. Правяла нас і цікава расказала пра гісторыю горада Таццяна Маліноўская. Наведалі мы музей гісторыі рэлігіі (даўней: і атэізма). Захапілі нас экспанаты, сабраныя і ахвяраваныя рознымі людзьмі. Абыходзячы залы музея, цяжка было не ўсвядоміць сабе рэлігійную своеасаблівасць Беларусі, размежаванай у розныя перыяды гісторыі паміж праваслаўем і каталіцызмам. Якая ж гэта багатая, але неадкрытая гісторыя нашай нацыі. Добра было б, каб у сённяшні час пашыраліся веды аб гісторыі рэлігіі на Беларусі.

Ля Музея гісторыі рэлігіі ў Гародні.

З музея мы накіраваліся ва універсітэт, дзе адбывалася вечарына, прысвечаная 150-ай гадавіне нараджэння Францішка Багушэвіча. Якраз выступалі маладыя гродзенскія паэты. Яны таксама сваімі вершамі прадаўжаюць барацьбу за роднае слова, якому ўсё яшчэ цяжка выбіцца на паўсюднасць.

Дзень другі — Вільня

Узяўшы бела-чырвона-белыя сцягі, разам з гродзенскімі сябрамі цягніком паехалі мы ў Вільню. Ехалі туды з пэўным непакоем, наслухаўшыся вестак наконт сітуацыі ў Літве. Аднак танкаў нідзе не спаткалі і, узяўшы сцяг, рушылі мы па Вільні. Прывітала нас сімпатычная Людміла Кардзіс і павяла нас па беларускіх слядах. Спачатку могільнік Роса і магілы Антона Лявіцкага, Казіміра Сваяка, Францішка Аляхновіча, Яўстафія Тышкевіча і іншых. Многа выдатных беларусаў крые віленская зямля, — падумалася! Але хто аб іх ведае акрамя жменькі свядомых беларусаў? Асабліва запомніліся мне словы, запісаныя на помніку Ядвігіна Ш. (Антона Лявіцкага).

„Даўно было гэта.
Хадзіць чуткі сталі:
Аб вялікай волі
Усе заталкавалі.“

Як жа гэтыя словы актуальныя і сёння сярод беларусаў: і тых з Гародні, і з Вільні, і нас з-за мяжы.

Аддаўшы належны паклон прахам барацьбітоў за нацыянальную справу, мы далей пайшлі па беларускіх сцежках. І вось Вострая брама, на якой у самым версе рэльеф Пагоні. Пабачылі месцы, гістарычна на-

(Працяг на стар. 8)

ГУЛЬНЯ Ў «ШВЕДАЧКУ»

або

РЭХА «СЕКСУАЛЬНАЙ РЭВАЛЮЦЫІ»

чэйшыя шляхі да геданізму. Самыя адчайныя і неразважлівыя робяцца гвалтаўнікамі, больш інертныя пачынаюць задавальняцца сексуальнымі сувязямі сярод сабе падобных. Пры пагрозлівым дыханні СНІДу, якое мы пачынаем адчуваць усё больш відавочна, падобная тэндэнцыя, згадзіцеся, патрабуе да сябе велізарнае ўвагі і не павінна пераходзіць у разрад новых „забароненых“ тэмаў.

І вось таму мне здаецца зусім немагчымым любы некаторым спецыялістам „дзяржаўны“ падыход да полавага выхавання. Так, так, тая самая мара пра тое, як у „кабінетных“ умовах усім жадаючым падлеткам будуць ствараццца „арганізаваныя“ ўмовы для ўваходжання ў сексуальны свет. Мы не павінны забывацца на тое, што полавыя зносіны — гэта ў пэўным сэнсе — натуральны адбор, дзе кожны малады чалавек павінен ясна ўсведамляць, што ў такой тонкай сферы чалавечага існавання ёсць жорсткія, вызначаныя самой прыродаю крытэрыі. Калі ты ўсебакова здаровы, гарманічна развіты, то ты маеш усе шанцы выбраць сяброўку па сабе. Самую лепшую з дзяўчынак. Ну а калі маеш нейкія вялікія недахопы, з якімі не хочаш змагацца, калі ты гультай, тады, як кажуць, выбачай.

Жыццё — гэта сур'ёзны экзамен, і не дарэмна ў народзе з'явілася прымаўка „па Сеньку шапка“...

Думаю, што пра такія рэчы таксама трэба гаварыць адкрыта, не згладжваючы вострых вуглоў, і тады мы, ведама ж, зможам змяніць надта ўжо сумную статыстыку „шлюбных“ распадаў. У іншым выпадку, нават тут аддаючы даніну нашай любай ураўнілаўцы, мы наўрад ці можам змяніць псіхалогію тых, хто лічыць, што ён „не горшы за іншых“, а значыцца, яму таксама „паложана“...

Цяпер пра секс гавораць шмат. Паказваюць яшчэ больш. Чаго вартая знакамітая кінастужка „Маленькая Вера“! Аднак ці гатовы нясталы яшчэ розум да прыёму такой канцэнтраванай візуальнай інфармацыі? Па-мойму, здарылася тое, што бывае з хлопчыкам, калі ён, трапіўшы ў дарослую кампанію, першы раз у жыцці атрымлівае шклянку гарэлкі. Татальны наступ сексу прывёў да навязання пэўнага стэрэатыпу для трынаццацігадовых хлопчыкаў і дзяўчынак. Ён такі — не бойся! Секс — бяспечны і прэстыжны!

Як хутка пераступілі табу і дайшлі да шырока расчыненых дзвярэй.

І тут бачыцца новая, вельмі сур'ёзная тэндэнцыя: з'яўленне велізарнага атраду сірот, якія сталі такімі ў выніку суцэльнай сексуальнай бязразборлівасці пятнаццацігадовых „мамаш“. Думаю, поўнай банальнасцю прагучыць думка, што мацярынства не толькі біялагічная функцыя, але і сацыяльная. Аднак, пры ўсёй сваёй простасці дадзеная думка пастаянна патрабуе абароны. Памятаеце тэлевізійны „Тэлемарафон“, які стаў вялікай грамадскай падзеяй у пачатку студзеня. Думаецца, найвастрэйшыя кадры былі тыя, дзе мы ўбачылі сірот пры жывых бацьках, першых ахвяраў пачатку сексуальнай рэвалюцыі.

...Перада мною груда канвертаў, пазначаных літараю „С“. Чытацкая пошта на сексуальную тэму. Хоць лісты ў ёй далёкія ад салодкіх адчуванняў аргазму і іншых радасцей ка-

Пры магіле Антона Лявіцкага на Росе ў Вільні.

лежныя беларускаму народу. Былі там, дзе ў пачатку XVI стагоддзя друкаваў Скарына свае кнігі, дзе хаваўся Кастусь Каліноўскі, дзе ў міжваенны перыяд друкаваліся беларускія кнігі і часопісы, дзе мясціўся музей Івана Луцкевіча і Беларускі інстытут гаспадаркі і культуры, беларуская кнігарня, дзе адпраўляліся беларуслія набажэнствы ў касцеле св. Мікалая. Зайшлі таксама ў Віленскі універсітэт, дзе знаходзяцца мемарыяльныя дошкі з прозвішчамі Ігната Даніловіча і Язэпа Ярашэвіча — вядома, на літоўскай мове.

Пасля пайшлі пакласці кветкі на месцы пакарання Кастуся Каліноўскага. Адгэтуль падаліся мы ў Рэспубліканскі палац прафсаюзаў, дзе віленскія беларусы наладзілі ўрачыстае святкаванне 72-ой гадавіны Беларускай Народнай Рэспублікі. Спачатку былі кароткія прамовы. Лявон Луцкевіч прачытаў ўстаноўчыя граматы ўрада БНР і прыпомніў гісторыю ўтварэння незалежнай беларускай дзяржавы. Затым прамаўляў Аляксей Анішчык. Была і мастацкая частка. Асабліва запомнілася выступленне Вольгі Цярэшчанка — студэнткі Гомельскага пединстытута, якая праспявала песню „Айчына, радзіма“ на словы Алеся Барскага. Вольга спявала таксама цудоўна песні на словы Яна Чачота, Алеся Гаруна і Ларысы Геніюш. Усёй урачыстасці спадарожнічалі нацыянальныя сімвалы і нацыянальны гімн „Мы выйдзем шчыльнымі радамі“. Яшчэ раз пасля канцэрта разам з віленскімі сябрамі давялося пайсці на месца пакарання К. Каліноўскага, дзе ўсе разам праспявалі гімн і „Пагоню“, а Аляксей Анішчык прачытаў патрыятычны верш.

Трэба тут адзначыць, што на вуліцах Вільні не спаткаліся мы з варожасцю да беларусаў. Наадварот, многія людзі аказвалі зацікаўленне бела-чырвона-белымі сцягамі і выказвалі падтрымку беларускаму нацыянальнаму руху.

Ад'язджалі мы з Вільні з радасцю ў сэрцы, што жыве Беларусь. Шкада, што сёння мала хто ведае, што Вільня была беларускім нацыянальным цэнтрам у міжваеннай Польшчы. Сапраўды, прыдаўся б альбом аб беларускіх месцах у Вільні і надпісы на беларускай мове на дамах, звязаных з беларускім нацыянальным рухам.

Дзень трэці — Гародня

25 сакавіка — нядзеля. Мясцовыя газеты публікуюць дакументы БНР і крытычна іх ацэньваюць. Нельга праводзіць мітынгі з нагоды БНР. Якая ж іншая атмасфера, чым у Вільні. Мікола Таранда ўзяў нацыянальныя сцягі, і ўсе разам пайшлі мы ў музей М. Багдановіча. На просьбу Міколы мы не ўдзельнічалі ў незалежным мітынгу на плошчы Леніна. „Усяляк можа быць“, — сказаў ён нам, калі на плошчы ўставілася калона міліцыянераў і загадала народу разыйсціся. Не дазволена было прамаўляць. Сабраныя заспявалі „Пагоню“ і другія нацыянальныя беларускія песні. Збіралі таксама подпісы, каб 25 сакавіка ўстанавіць нацыянальным святам. Прыглядаючыся мітынгу, я думала аб тым, як жа інакш было ўчора ў Вільні. Там камерамі фатаграфавалі нас поўныя зацікаўлення журналісты з Італіі і Вялікабрытаніі, а тут, на Беларусі таксама фатаграфавалі, але не журналісты. А шкада — няхай бы свет пабачыў, як упершыню ў Гародні беларусы святкуюць сваё нацыянальнае свята, аб якім яшчэ нядаўна мала хто ведаў.

Паглядзелі мы музей Максім Багдановіча і вельмі шкадавалі што не спаткаліся з паэтэсай Данутай Бічэль-Загнетавай. Гэтай сустрэчы мы вельмі чакалі. Шкада, што тры дні — гэта так мала, і мы не паспелі спаткацца з тымі ўсімі, каго пабачыць хацелі. Аднак мы не шкадуем, што 72-ую гадавіну БНР святкавалі на Беларусі. У мяне ў вушах усё яшчэ гучаць словы Міколы: „Ну што, ці ты так сабе ўяўляла святкаванне? Няхай цябе нічога не здзіўляе. У нас такая рэчаіснасць“.

Лена Глагоўская
(ганарар на музей)

Месца зняволення Кастуся Каліноўскага.

хання. Бяру наўздагад вось гэты, з Брэста. Ліст напісаны паўдзіцячым почыркам, у ім ігнаруюцца ўсе мажлівыя законы правапісу, але справа, вядома, не ў гэтым.

„Паважаная рэдакцыя, мне 16 гадоў. Не ведаю, што рабіць, ляжу і плачу. А яшчэ нядаўна мне здавалася, што я самая крутая дзяўчынка. Пацаны ад мяне тырчэлі. Я гуляла з імі як хацела. У мяне прыгожая фігура, абалдзенная паходка, і ім вельмі падабалася, як я магу танчыць голая. Не горш чым у відзіку. Сустракаліся і ў мяне на хаце, і ў іншых месцах, нават у школе, на лесвіцы. Шчыра скажу, мне зайздросцілі дзяўчынкі, бо на дыскатэцы варта мне было адно міргнуць — і пацаны маглі адлупцаваць любога. Мне падабалася гуляць у „шведачку“ — гэта калі ты адна, а іх шмат. Карацей, кайфавалі крута.

Цяпер у мяне вялікая бяда. Я не магу расказаць пра яе ні маці, ні сяброўкам. Мама звар'яцее, а сяброўкі будуць злавацца. А я ганарлівая. Дык вось, я цяжарная. Можа, вы ведаеце, чым дапамагчы?..“

У лісце столькі пікантных падрабязнасцей салодкага жыцця дзесяцікласніцы Ганны, што іх хапіла б на пяць серый „Маленькай Веры“. Але мяне непакоіць іншае. Ганна ж, здаецца, толькі цяпер задумалася, наколькі рызыкоўны секс. Што гэта не жартачкі і кайф. Толькі адчуўшы, як таўсцее талія, як ванітуе ўранку, яна зразумела розніцу паміж сабою і фігурантамі „шведачкі“ мужчынскага полу. Але раздумваючы пра гэтую юную дурнічку, пра яе зломлены лёс, я не магу не бачыць і сацыяльнага аспекту. Бо ж, як і большасць сваіх равесніц, Ганна глыбока перакананая ў тым, што ў любым выпадку ёй нехта дапаможа, што, прынамсі, прыедуць карэспандэнты і развядуць бяду рукамі. Ну хіба не класічны паказчык агульнага інфантылізму нашае моладзі, выхаванай у духу суцэльнага „абдзяржаўлення“, пры якім чалавек можа не раздумваць пра вынікі асабістага выбару, яму заўсёды і ва ўсім дапамогуць.

Эх, калі б тысячы такіх вось Ганнаў, якія бясстрашна кінуліся ў спакуслівыя струмяні сексуальных насалод, ведалі, што дзяржава, канечне, не адмовіцца ад выхавання зачатых у граху дзяцей, апрыоры няшчасных, але грамадская мараль будзе непрымірымая да распусніц.

І хіба не актуальны роздум над такім пытаннем: ці зможам мы стварыць грамадскую атмасферу, пры якой зусім ясны будзе адказ на пытанне: чаму не сорамна быць маці ў дзевятнаццаць гадоў і сорамна — у пятнаццаць.

Гэты клімат трэба ствараць без двудушнасці.

Трэба растлумачыць Ганніным равесніцам адну простую, але вечную думку — тыя самыя пацаны, якія здаюцца ім вернымі „падданымі“, наўрад ці пойдуць далей таго, што па ўказцы „спадарыні“ жорстка паб'юць любога. Можна быць упэўненым, што ва ўсім астатнім іхняе рыцарства будзе раўняцца нулю, а ўжо ў глыбіні душы яны глыбока пагарджаюць сваёй сяброўкай па папулярнай гульні ў групавы секс. І не трэба вінаваціць — такая мужчынская псіхалогія. А сёння хлопчыкі — гэта заўтрашнія мужчыны. Тут ужо нічога не зробіш.

Я адкладаю ўбок ліст Ганны. Згадваю размову з Алегавай маці. Думаю пра тое, што ніяк нельга аддзяляць праблему полавай адукаванасці ад маральных, сацыяльных і іншых праблем. Не трэба шырока расплюшчваць вочы пры слове „секс“, але нельга забывацца і на тое, што гэта не проста гульня ў каханне, а нешта больш сур'ёзнае. Ад гэтага, казаў клас, могуць быць дзеці. А ці патрэбныя нам дзеці ад пятнаццацігадовых дзяцей? Ці патрэбныя нам матулькі, якія, нягледзячы на статныя фігуры, высокія грудзі і ўсё такое іншае, самі, па сутнасці, яшчэ горкія дзеці. Як ім унушыць простую думку:

— Не спяшайце! Вось калі вырасцеце, атрымаеце прафесію, тады і сексуйце сабе на здароўе...

Але чую ў адказ жыццярадасны смех. Рагочуць хлопчыкі і дзяўчынкі. Ім здаюцца смешнымі ўсе „дарослыя“ размовы, ім карціць зведаць жыццё ў самых салодкіх праявах.

І жыць спяшаюцца і адчуваць...

Мамы трывожацца, мамы плачуць. А іхнія дзеці ўпотайкі пparticularly глядаюць на гадзіннік — блізіцца вечар, час сустрэч. Час рызыкоўнай, але ж такой спакуслівай гульні ў „шведачку“...

Павел Якубовіч
(„Крыніца“, № 3/1990)

НІНА АМЕЛЬЯНЮК

ГУТАРКІ АБ МОВЕ

IV. СУЧАСНАЯ БЕЛАРУСКАЯ ЛІТАРАТУРНАЯ МОВА. МАРФАЛОГІЯ.

8. Займеннік.

Праблема характарыстыкі займенніка заключаецца ў тым, што да гэтай часціны мовы часта залічаюцца словы, якія з увагі на свае сінтаксічныя ці марфалагічныя рысы не маюць паміж сабою нічога супольнага, напр.: *я, хто, ніхто, нешта, што-небудзь, мой, які, каторы, абы-які; колькі, некалькі, гэтулькі.* У сувязі з тым, што адны з іх сваім значэннем, марфалагічнымі прыметамі і сінтаксічнымі функцыямі набліжаюцца да назоўнікаў, другія — да прыметнікаў, а трэція да лічэбнікаў, выдзяляюцца тры групы займеннікаў:

— займеннікі, суадносныя з назоўнікамі (абагульнена-прадметныя): *я, мы, ты, вы, ён, яна, яно, яны, сябе, хто, што, ніхто, нішто, нехта, нешта, хтосьці, штосьці, хто-небудзь, што-небудзь, абы-хто, абы-што,*

— займеннікі, суадносныя з прыметнікамі (абагульнена-якасныя): *мой, наш, твой, ваш, свой, гэты, гэтакі, такі самы, усякі, кожны, іншы, які, каторы, чый, ніякі, нічый, некаторы, нейкі, нечы (нейчы), якісьці, чыйсьці, які-небудзь, чый-небудзь, абы-які, абы-чый,*

— займеннікі, суадносныя з лічэбнікамі (абагульнена-колькасныя): *столькі, гэтулькі, колькі, некалькі*[1]

З увагі на граматычныя (марфалагічныя і сінтаксічныя) рысы займеннікі абагульнена-якасныя трэба разглядаць як розныя тыпы прыметнікаў, а абагульнена-колькасныя — як лічэбнікі са значэннем няпэўнай колькасці (няпэўна-колькасныя словы).[2]

У далейшым займеннік будзе разглядацца як часціна мовы, якая ўказвае на прадмет, не называючы яго.

У сказе займеннік можа выступаць у сінтаксічнай функцыі дзейніка: *Значыць, ты спала ўсяго некалькі хвілін. (Кул.)*, дапаўнення: *Птушкі мне гаварылі: не хочацца ім жыць за морам далёкім, пад небам чужым, (М.Т.)*, азначэння: *Гаспадар глядзеў на хлопца, і было відна, як дабрэў яго твар. (Саб.)*, акалічнасці: *Праедзь па ёй (Прыпяці) памалу раз-другі, і на ўсё жыццё запомніш яе ціхія люстраныя плёсы і таямнічыя старыцы. (Кр.).*

Паводле лексічнага значэння займеннікі падзяляюцца на наступныя групы:

— асабовыя: *я, мы, ты, вы, ён, яна, яно, яны,*

— зваротныя: *сябе,*

— пытальна-адносныя: *хто, што,*

— адмоўныя: *ніхто, нішто,*

— няпэўныя: *нехта, нешта, хтосьці, штосьці, хто-небудзь, што-небудзь, абы-хто, абы-што.*

---

[1] М. С. Яўневіч, Займеннік, Сучасная беларуская літаратурная мова. Марфалогія пад рэд. Ф. М. Янкоўскага, Мінск 1980, с. 116.

[2] Gramatyka współczesnego języka polskiego. Morfologia pod red. R. Grzegorczykowej, R. Laskowskiego, H. Wróbla, Warszawa 1984, s. 30—32, 35, 275—282.

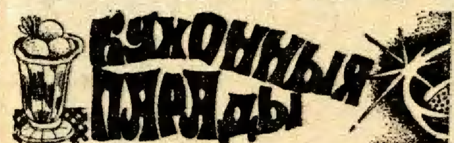
Дарагое Сэрцайка! Была з нас пара, якіх мала на свеце. Як усе нам зайздросцілі! Я ўжо працавала ў праектным бюро, а мой хлопец вучыўся ў Медыцынскай акадэміі. Аднак жа я пасварылася з маім начальствам (несумленна падзялялі прэміі, якія былі большыя за зарплаты) і перайшла працаваць у Дом малога дзіцяці. Гэтая праца неспадзявана дала мне вялікае задавальненне. Якія бедныя былі гэтыя дзеткі! А ў большасці з іх былі ж бацькі! Неяк адразу кінуўся мне ў вочы чарнявенькі хлапчучок, якому было тры годзікі. І ён палюбіў мяне. Праз пару месяцаў ён адносіўся ўжо да мяне, як да маці, а я свету не бачыла за ім. Хоць гэта было непедагагічна, ён амаль не адлучаўся ад мяне. І я вырашыла цвёрда, што вазьму сабе гэтага хлопчыка на выхаванне. Быў вялікі бой. Па-першае, трэба было пераканаць майго хлопца. Мы так кахалі адзін другога, што ён, хаця і не адразу, згадзіўся. Але тут ізноў загвоздка. Каб адаптаваць чужое дзіця, трэба было ўзяць шлюб. А ён жа яшчэ вучыўся. Нарэшце ўзялі гэты шлюб. І тады адазвалася маці майго хлапчука. Успомніла раптам, што ў яе ёсць сын, які можа быць ёй прыдатны на старыя гады. Ледзь прабіла я гэту справу, але ўдалося. Нарэшце мы былі ў поўным складзе: мой муж, я і наш сынок. Не магла б я ўжо жыць без яго. Праз год мой муж закончыў вучобу і пачаў працаваць лекарам. Стала нам лягчэй. А праз наступных паўгода нарадзіўся ў нас другі сынок. Павесялела. Малога бавіў старэйшы. Трэці сын нарадзіўся праз чатыры гады. Давялося мне кінуць працу, бо трое дзяцей патрабавала матчынай апекі, тым больш, што старэйшы пайшоў ужо ў школу. Муж стараўся, як мог, каб мы ўсё мелі. Працаваў дадаткова, браў дзяжурствы ў бальніцы. А я ўсё ўвіхалася пры дзецях.

І вось нядаўна нас запрасілі блізкія знаёмыя на свой шлюб. Я была вельмі стомленая, не зрабіла прычоскі, не пашыла ніякай новай сукенкі. Пераканала мужа, што павінен пайсці на гэта вяселле без мяне — і так жа ўсіх там ведае, будзе сябе добра адчуваць. А выпадала б, каб нехта ад нас быў. І ён пайшоў. І адыйшоў ад нас з маёй найлепшай сяброўкай, якая кінула дзеля майго мужа свайго мужа і двое дзяцей. А я засталася адна з цэлай тройкай сваіх нешчаслівых дзетак, без ніякіх сродкаў для існавання. Не магу зразумець, як той, хто так кахаў мяне, мог зрабіць нешта такое...

Алена

Алена! Для цябе свет сышоўся клінам на тваіх дзетках. Нават адаптаванае дзіця ты пяшчотна называеш сваім сынком, бо вялікае тваё матчынае сэрца. Але, відаць, у пэўным моманце ты забылася пра свайго мужа. А каханне — яно не вечнае. Яго трэба aберагаць, даглядаць, культываваць. Запоўніўшы сваё жыццё доглядам тройкі дзяцей, не думала ты пра сябе і не ўмела зберагчы пачуцці свайго мужа, хаця вы і кахаліся, як мала хто на свеце. Можа, яшчэ ён адумаецца, мо вернецца да вас. Думаю, што ў бядзе ён вас галышамі не пакіне, бо выглядае, што і ён даволі высакародны чалавек, калі згадзіўся на прыёмнае дзіця, спадзеючыся ў той час яшчэ і сваіх. Мо яго пачуцці да тваёй сяброўкі акажуцца мімалётнымі. Тады даруй яму!

Сэрцайка

МАРСКАЯ РЫБА, ФАРШЫРАВАНАЯ РЫСАМ

На 1 рыбіну вагою каля 1 кг трэба ўзяць 1 шклянку варанага рысу, 1 цыбуліну, 3 лыжкі алею або 1 лыжку шмальцу, 1 лыжку таматнай пасты, 4 лыжкі пасечанай зялёнай пятрушкі, лімонны сок, соль, перац, 1 лыжачку масла.

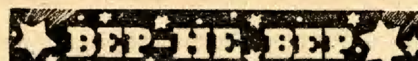
Рыбу памыць, ачысціць, адрэзаць галаву. З падрыхтаванай рыбы сцягнуць скуру. Выразаць хрыбет, далікатна надразаючы нажом. Падрыхтаваную такім чынам рыбу спырснуць лімонным сокам, сярэдзіну рыбы нацерці дробненька пасечанай пятрушка (2 лыжкі). Звараны рыс перамяшаць з дробна пасечанай і падсмажанай на тлушчы цыбуляй, дадаць таматную пасту і рэшту пятрушкі. Запраўляць па смаку соллю і перцам. Сярэдзіну рыбы напоўніць фаршам, палажыць рыбу ў ванначку, памазаць яе зверху маслам, пасыпаць соллю і перцам. Запячы ў гарачай духоўцы. У часе, калі рыба будзе пячыся, трэба будзе ад часу да часу спырснуць яе вадою. Гатовую рыбу палажыць на талерку, а навокал абложыць яе печанай бульбай. Падаваць з зялёнай салатай.

РЫБА, ПЕЧАНАЯ З ЗЁЛКАМІ

На 1 рыбіну (марскую ці прэснаводную) вагою каля 1 кг узяць 3 зубкі часнаку, 1 лыжку сушанай базыліі, паўлыжкі валошскага ўкропу, адну лыжку шалфею, 1 лыжку эстрагону, 15 дэкаў цыбулі, 20 дэкаў свежых ці марожаных памідораў, лімонны сок, 3 лыжкі алею, соль, перац.

Рыбу памыць, ачысціць, спаласнуць. Часнок абабраць, спаласнуць, пасячы, расцерці з соллю, перамяшаць з базыліяй і валошскім укропам. Падрыхтаванай мяшанкай націраць рыбу зверху і ў сярэдзіне, спырснуць лімонным сокам і так пакінуць на гадзіну ў халадзільніку. Цыбулю абабраць, нарэзаць скрылёчкамі, пасаліць, пасыпаць перцам. Вогнетрывалы посуд змазаць алеем, на гэта палажыць нарэзаную цыбулю. На пласт цыбулі класці падрыхтаваную рыбу, спырскваць адразу алеем, а тады ўставіць у гарачую духоўку. Памыць памідоры, парэзаць іх чвэрткамі. Калі рыба крыху запячэцца, выняць яе з духоўкі, абкладаць навокал чвэрткамі памідораў, крыху пасыпаць раскрышанымі сушанымі ці пасечанымі свежымі зёлкамі і ізноў уставіць у духоўку. Мінут праз пятнаццаць накрыць алюмініевай фальгой ці падрыхтоўкай, зменшыць агонь і так дапячы. Печаную рыбу падаюць на стол у тым самым посудзе, у якім яна запякалася. Перад падачай рыбу трэба ўпрыгожыць ліосткамі пораў. Падаваць рыбу гарачую, разам з печанай бульбай ці макаронам. Вельмі падыходзіць да яе салата з пораў ці чырвонай капусты.

Гаспадыня

Астроне! Снілася мне так. Быццам мы прыехалі з сям'ёй на вёску да маёй старой маці. Пагасцявалі, сям'я выйшла пахадзіць па прыгуменні. Маці кліча мяне да сябе на кухню і кажа: „А цяпер будзем лічыць грошы!" Я стаю, а яна вымае некалькі пачак грошай, адна пачка — тысячы, другая — 2-тысячныя паперкі, трэцяя — 20-ткі. Вяро пачку даволі вялікага размеру з двадцаткамі і пачынае лічыць, а я ведаю, што гэта яна хоча даць мне. Але раптам чую — нехта ідзе. Гляджу, а гэта суседка маёй маці. Яна сыходзіць зверху, па вельмі стромкай лесвіцы ўніз, а мы нібы ў пограбе, ніжэй. На плячах у суседкі вялізны клунак. Я кажу маці, каб хавала грошы. Яна іх адсунула і заставіла нейкай ежай. Тым часам суседка, сыходзячы, перакулілася і палярела з лесвіцы ўніз. Я думала, што яна забілася, але ж не: устала і пайшла ў суседнія дзверы. Астроне, што можа абазначаць гэты мой сон?

Зося

Зося! Грошы абазначаюць нейкую радасць, але пасля яе, відаць, прыйдзе нейкае расчараванне...

Астрон

Няпоўная праўда і ўласнае смецце

(Працяг са стар. 6)

стоўваць хітруны-прадпрымальнікі, і тады такім спробам супрацьстаўляцца службы аховы асяроддзя. Так было ў чэрвені 1989 г., калі ахоўныя службы спынілі імпарт металургічных адходаў для камбіната „Лазіска". У студзені 1990 г. пракуратура ўзбудзіла справу супраць цэментазавода „Гуражджэ" за імпарт з Заходняга Берліна нізкаякаснага попелу для прадукцыі цэменту (попел з польскай электрастанцыі „Рыбнік" мае лепшую якасць).

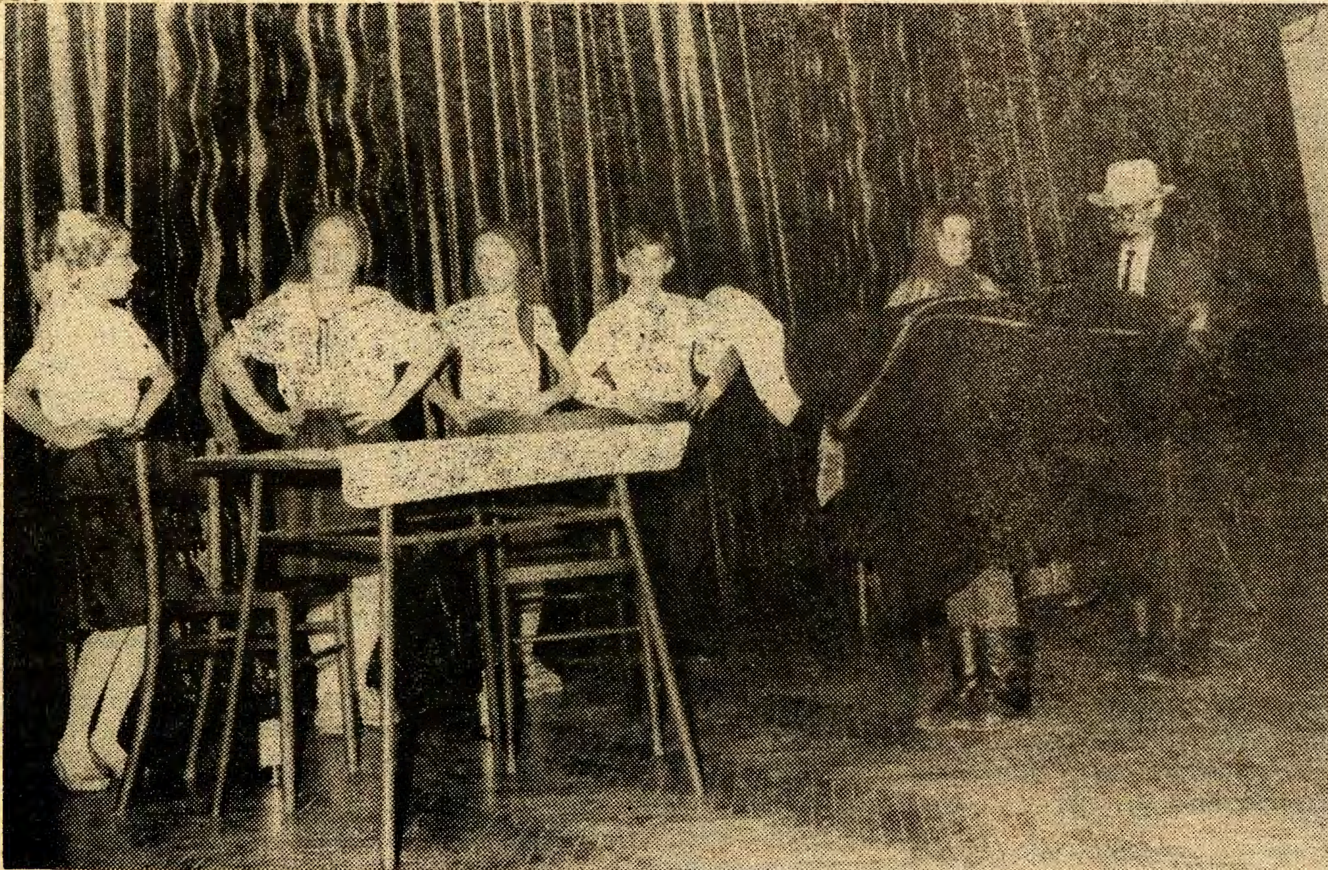
Ці можна быць спакойным, што не пагражае нам „атрутны імпарт"? Напэўна, не. Аднак аптымізму дадае тае, што законная забарона імпарту адходаў пачала дзейнічаць. Не абазначае гэта, што таможныя і ахоўныя службы могуць быць менш пільнымі. Да канца не вырашана справа, як пазбавіцца „падарункаў" у бочках з 1988 года. Да гэтай пары не знойдзены спосабы нейтралізацыі ядаў. Адносіцца гэта не толькі да „імпартных" адходаў.

Праўдападобна, мы не будзем „сметнікам Еўропы", але вельмі проста можам апынуцца пад гарой уласнага смецця.

Войцех Свёнтэк
(„Monitor Środowiska")

ЗОРКА

СТАРОНКА ДЛЯ ДЗЯЦЕЙ

Школьны тэатр з Махнатага — інсцэнізацыя народнай песні „Баба Еўка, дзед Тамаш“. Кіруе калектывам настаўніца Галена Сельвясюк. *Фота Я. Чэрнякевіч.*

АДДАЙ ТОЕ, ШТО ДОМА НЕ ПАКІНУЎ

БЕЛАРУСКАЯ НАРОДНАЯ КАЗКА

Заканчэнне. Пачатак у папярэдніх нумарах.

— Вось, — кажа, — гэтая мне спадабалася.

— Ну, гэта дык гэта, — адказвае пан. — У мяне дочкі ўсе роўныя. Бяры сабе, якая спадабалася.

А пані аж пазелянела ад злосці: не родную яе дачку выбраў сабе за жонку гэты слаўны майстар, а нялюбую падчарку!

— Не, — затупала яна нагамі, — я так не згодна: яшчэ раз няхай выбірае!

Пан кажа:

— Няхай будзе па-твойму.

Завязаў ён Янку хустачкай вочы, а потым развязаў і кажа:

— Выбірай другі раз!

Абышоў Янка дзяўчат, бачыць — над галавою ў аднае муха лятае. „Ага, — успомніў ён Касіны словы, — гэта яна!“

Узяў ён яе за руку і падвёў да пана.

— Што ж, — кажа пан, — бяры гэтую: у мяне ўсе дзеці роўныя.

А пані зноў затупала, закрычала:

—Не згодна! Няхай да трох раз выбірае!

Завязаў пан Янку хустачку на вочы, а калі развязаў — перад ім зноў стаяць дванаццаць дзяўчат, роўныя, як адна!

Пачаў Янка прыглядацца да рук і ўбачыў у адной дзяўчыны зялёную нітачку на правым мезеным пальцы.

— Няхай будзе гэтая маёю жонкаю, — кажа ён да пана.

Нічога не зробіш — мусіў аддаць вядзьмар яму распіску.

— Заўтра вяселле згуляем, — кажа пан, — і будзеце тады жыць у новым палацы.

Пайшлі маладыя ў Касіну хатку да вяселля рыхтавацца. Кася кажа Янку:

— Вяселле спраўляць будзем не ў майго бацькі, а ў твайго.

— Чаму? — пытаецца Янка. — Тут жа наш палац стаіць!

— Нам трэба ўцякаць адгэтуль, бо злая мачыха загубіць нас, — кажа Кася.

У поўнач, як усе моцна спалі, выскачылі яны з хаткі ды пабеглі да Янкавых бацькоў.

Назаўтра ўсталі паны і паненкі — чакаюць маладых: пара вяселле спраўляць. Ды штосьці маладыя доўга спяць. Паслалі слуг будзіць іх.

Падышлі слугі да хаткі. Клікалі, клікалі — ніхто не адгукаецца. Заглянулі ў хатку — пуста. Вярнуліся слугі і сказалі пра гэта пану.

Пан узлаваўся, а пані нема крычыць:

— Гэй, ганцы, даганяйце іх! Жывых або мёртвых, а назад вярніце!

Ускочылі ганцы на коней і памчаліся на ўвесь дух. Ляцяць барамі, ляцяць лясамі — натрапілі на след.

— Ну, цяпер яны ад нас не ўцякуць! — кажуць ганцы.

Тым часам прыпала Кася да зямлі, паслухала.

— Зямля грыміць, вецер шуміць, — кажа, — гэта за намі пагоня ляціць...

— Што ж нам рабіць? — пытаецца Янка.

— Я перакінуся ў авечку, а ты будзеш пастушком. І калі ў цябе запытаюцца, ці не бачыў ты на гэтай дарозе хлопца з дзяўчынаю, кажы, што не бачыў.

Махнула Кася прутком, і ўсё сталася, як яна задумала.

Падлятаюць ганцы:

— Гэй, пастушок, ці не бачыў ты на гэтай дарозе хлопца з дзяўчынаю?

— Не, — адказвае пастушок, — я з самага ранку тут пасу, а нікога не бачыў.

Пакруціліся ганцы на месцы — следу няма. Вярнуліся назад, кажуць панам:

— Нікога не дагналі. Толькі пастушка з авечкай спаткалі. Папыталіся ў яго, дык ён сказаў, што з самага ранку там пасе, а нікога не бачыў.

— Гэта яны! — закрычала пані. — Даганяйце хутчэй!

Кінуліся ганцы назад. „Ну, думаюць, цяпер мы схопім пастушка з авечкаю як міленькіх!“

А Кася з Янкам бягуць ды бягуць на ўсю сілу.

Але вось зноў чуюць яны за сабою пагоню. Махнула Кася прутком — і стала зялёным садам, а Янка — садоўнікам.

Падляцела пагоня:

— Гэй, садоўнік, ці не бачыў ты на гэтай дарозе хлопца з дзяўчынаю?

(Праняг на стар. 10)

ДЛЯ САМЫХ МАЛЕНЬКІХ

Уладзімір Карызна

СЛІМАКОЎ ДОМ

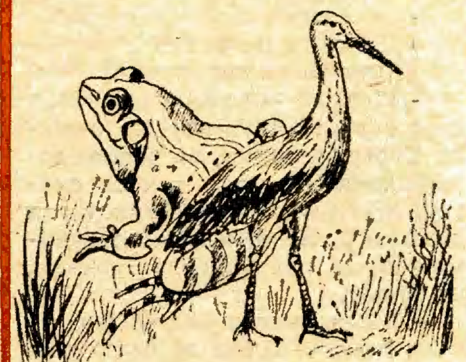
— Слімак, дзе твой дом?
— Пад лістком.
— Вазьмі мяне, — кажа мушка
— Ідзі, весялушка.
— Вазьмі мяне, — кажа жабка.
— Ідзі, бабка.
— Вазьмі мяне, — кажа матылёк.
— Ідзі, галубок.
— Вазьмі мяне, — кажа мураш.
— І ты наш...

Усе пад лісток захацелі —
І папаўзлі,
Паляцелі,
Шу-шу-шу і шы-шы-шы, —
Шумна, як на кірмашы.
Ды каб адзін у аднаго
Запыталіся,
Не адказалі б,
Чаго пазбіраліся.

Раптам пацямнела,
Гром, як з гарматы, б'е
Цёпла ўсім і весела —
І дождж
ык за карак не лье.

А ДЗЕ ЖАБА?

Даўгацыбы,
Даўганосы
Бусел жабу пераносіў.
Па балоце ішоў
Каля купін, каля карчоў,
Вады ў боты набраў,
Кашулю парваў.
Стаў з ботаў ваду выліваць —
Умудрыўся порткі парваць.
Як зашываў рыззё,
Прышыў не туды крысо —
Не можа разагнуцца ніяк.
Калі ж разагнуўся бядак,
Есці захацелася.
А куды ж жаба падзелася?

КАЛЫХАНКА

Як срэбныя ніці,
Праменьчыкі на расе.
Я скручу ў клубочак іх
Пакрысе.

Я свайму маленькаму
Тапаткі-лапаткі звяжу,
Я свайму маленькаму
Казачку раскажу.

Казачку-ласачку раскажу,
Каб цёпленька было спаць.
Будзе месяц носікам
Сон яго калыхаць.

Вершы Віктара Шведа

САМАЛЁТ МАЛЮЕ НЕБА

Рэактыўны самалёт
Праляцеў над вёскай.
За ім простая, як дрот,
Белая палоска.

Узіраецца Адам
Увысь анямелы:
— Самалёт малюе нам
Неба фарбай белай.

У ЦЫРУЛЬНІКА

— Ты малады хлапчына,
А лысы ўжо, ды годзе.
Бачу, што валасіны
Ужо ў цябе выходзяць.

Ці ў лекара н'колі
Не быў ты з валасамі?
— Не быў, — азваўся Коля, —
Яны вылазяць самі.

Я З БАБУСЯЙ АЖАНЮСЯ

— Вельмі кахаю я бабусю, —
Тапе сказаў малы сынок. —
Напэўна, з ёю ажанюся,
Калі прыбудзе мне гадок.

— Не можаш, дарагі Адаме, —
Тата сынка перасцярог, —
З маёю ажаніцца мамай.
— А ты з маёй, татулька, мог?

У ПЕДЫЯТРА

— Ты крышачку хварэеш,
Каханая дзяўчынка.
Прапісваю табе я
Рэцэпт на вітамінкі.

— Дык вельмі мне прыемна.
Прашу вас, калі ласка,
Вы выпішце яшчэ мне
І смачную каўбаску.

МАЛЯВАЦЬ ЛЯГЧЭЙ МНЕ ТАТУ

Сястра пытае брата,
Маленькага Адама:
— Чаму малюеш тату
Заўсёды, а не маму?

Сваёй сястрыцы Улі
Брат выявіў прычыну:
— З прычоскаю матуля,
Тата — без валасіны.

СЫНОЧАК ШУКАЕ ВОЧАК

Угневаная маці
Сварыцца на сыночка:
— Дурэеш заўжды ў хаце,
З пруткоў спусціў ты вочка.

У кожненькім куточку
Шукае хлопец з плачам:
— Схаваліся дзе вочкі?
Я вас нідзе не бачу.

ЖАДАЮ КАМПЕНСАЦЫІ

Звяртаецца аднойчы Якаў
Са скаргаю да Мікалая:
— Твой пакусаў мяне сабака,
Я кампенсацыі жадаю.

— Калі такі ўжо ён паскуда, —
Адказвае на гэта Коля, —
Трымаць свайго сабаку буду,
А ты яго кусай уволю.

АДДАЙ ТОЕ, ШТО ДОМА НЕ ПАКІНУЎ

(Працяг са стар. 9)

— Не, — кажа садоўнік, — не бачыў. Я ўжо тут дзесяць гадоў сад даглядаю, а хлопца з дзяўчынаю ні разу не бачыў...

— А пастушка з авечкаю?

— Таксама не бачыў...

Вярнуліся ганцы назад.

— Мусіць, — кажуць, — мы з дарогі збіліся: нікога не бачылі. Сустрэлі толькі па дарозе садоўніка каля саду, дык ён сказаў, што ўжо дзесяць гадоў сад даглядае, але ні хлопца з дзяўчынаю, ні пастушка з авечкаю не бачыў.

— Ах вы, нягоднікі! — закрычала пані. — Трэба ж было вам секчы і сад і садоўніка — гэта былі яны! Не, кепская на вас надзея, давядзецца самім бегчы.

Перакінуўся пан у ваўка, а пані ў ваўчыху ды пабеглі наўздагон за ўцекачамі. Ляцяць, аж пыл курыць, аж вецер свішча.

Пачула Кася новую пагоню і кажа:

— Гэта мой бацька і мачыха ляцяць. А іх нялёгка ашукаць. Ды паспрабуем: я разальюся возерам глыбокім, а ты станеш качарам. Плавай па возеры і, глядзі, нікому ў рукі не давайся.

Махнула яна прутком — і стала возерам, а Янка качарам. Падлятаюць воўк з ваўчыхаю да возера.

— Возера — гэта яна! — закрычала ваўчыха. — Цяпер мы ёй нічога зрабіць не можам. А качара зловім — бо гэта сам Янка! Тады і яна за ім пойдзе.

Кінуліся воўк з ваўчыхаю ў возера і давай качара лавіць. А той то нырца дасць, то высока над вадою ўзляціць...

Ганяліся, ганяліся воўк з ваўчыхаю за качарам, патаміліся і пайшлі на дно. Тут ім і канцы.

А Янка з Касяю зноў сталі такімі, як былі. Пабраліся за рукі ды спакойна пайшлі да Янкавых бацькоў вяселле спраўляць.

Гучнае гэта было вяселле. Усе пілі, елі і ўсе весяліліся. А з усімі весяліўся і Янкаў бацька.

Я на тым вяселлі быў, мёд піў, па вусах цякло, а ў роце не было. Далі мне там боты шкляныя, капялюш васковы і сурдут папяровы. Пайшоў я, падскокваючы, дамоў. Ішоў, ішоў, спатыкнуўся на камень, а боты — дзынь, дзынь! — і пабіліся. Дождж паліўся — сурдут размок і з плеч зваліўся. А потым сонца як прыпякло, дык і капялюш растаў. Пайшоў я дахаты без нічога. Прыйшоў на свой пасеў, сеў ды гэтую казку вам расказаў.

Канец.

Паглыбляй свае веды

АЛЯКСАНДР САПЕГА — ВУЧОНЫ І ПАДАРОЖНІК

Сапегі — гэта магнацкі род на Беларусі. Яго прадстаўнікі займалі вышэйшыя дзяржаўна-адміністрацыйныя і ваенныя пасады ў Вялікім княстве Літоўскім ў 15—18 стагоддзях. Паходзяць Сапегі з полацкіх баяр. Лічыліся другім па значэнні (пасля Радзівілаў) родам на Беларусі, з 17 ст. мелі княжацкі тытул. Першы з Сапегаў, які ўпамінаецца ў крыніцах, быў пісарам вялікага князя літоўскага Казіміра (40-ыя гады 15 ст.). У канцы 16 — пачатку 17 стагоддзя перайшлі з праваслаўя ў каталіцызм.

Адзін з Сапегаў, Аляксандр, быў вялікім вучоным, падарожнікам і землеапісальнікам, займаўся хіміяй і стандартызацыяй мер і вагаў на нашых землях.

Нарадзіўся Аляксандр Сапега 2 верасня 1773 года ў сям'і палкоўніка Юзафа Сапегі, прадстаўніка старога беларускага роду. Школьныя гады яго прайшлі на радзіме бацькоў у маёнтках Коцк і Сямяцічы. Цётка Аляксандра Сапегі Анна Ябланоўская сабрала там вялікі мінералагічны музей (пазней ён быў перавезены ў Пецярбург), а таксама заснавала акушэрскую школу.

У пачатку 19 стагоддзя Аляксандр Сапега зрабіў падарожжа „ўздоўж Ядрана" (Адрыятычнага мора, як тады яго называлі славяне). Пабываў у Істрыі, Далмацыі і Герцагавіне. Мэту свайго падарожжа ён акрэсліў так: „Для падарожніка было б злачынствам не заўважаць (звычаяў народа — В.Г.) і не апісваць іх". Для вывучэння гісторыі кожнага народа ён прапанаваў выкарыстоўваць яго мову, мову яго продкаў, яго звычаі і сувязі з іншымі народамі. А. Сапега ўвесь час падкрэсліваў блізкасць славянскіх народаў і іх мовы.

Пачаў свае падарожжа А. Сапега ад Ідрыі, дзе былі ў той час адзіныя ў Еўропе капальні ртуці. Сапега сам спускаўся ў шахту і з рызыкай для жыцця браў пробы ртуці для доследаў. Кожны раз, калі яму рабілася кепска ад ядавітых атрутных газаў, яго на вяроўцы выцягвалі наверх.

З Трыеста Сапега адплыў на поўдзень, яго шлях вёў праз каменяломні, адкуль вывозіўся мармур. Тут, на востраве Брыёлі ён вывучаў прыроду начнога свячэння мора, асаблівасці мясцовых мінералаў.

У Рыецы падарожнік пабываў на цукровай фабрыцы. Пісаў аб лагодных характарах жыхароў вострава Крк. Падарожнічаў па паўднёвай Далмацыі. Аб вёсцы Сан-Філіпа, якая раскінулася сярод балотаў, Сапега напісаў, што жыхары часта хварэюць, бо „сляпнёў і камароў тут столькі ж, як і на Палессі".

Падарожжа „уздоўж Ядрана" закончылася ў Дуброўніку. Затрымаўся ён у тым самым доме, дзе тры дзесяткі гадоў назад спыняўся іншы беларускі магнат — нясвіжскі князь Кароль Радзівіл па мянушцы „Пане каханку".

А. Сапега падарожнічаў і па іншых мясцінах, але, на жаль, яго дзённікі не пабачылі свету.

(Паводле кнігі В. Грыцкевіча „Падарожжы нашых землякоў")

ПАЗНАЁМІМСЯ

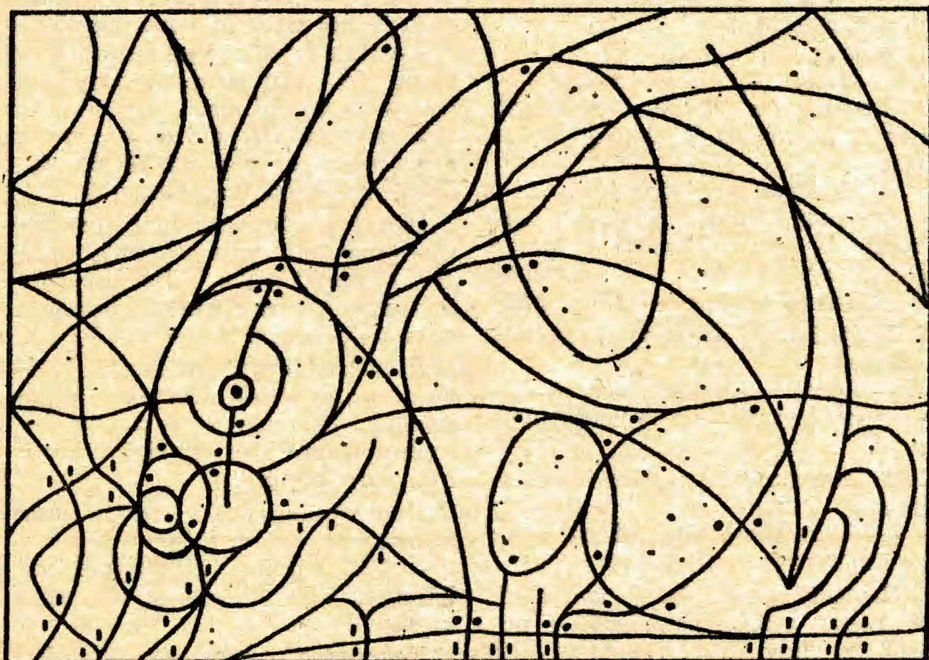
* * *

Молдавская ССР, 279200, г. Бельцы, ул. Карла Маркса, 7, кв. 27. Чертан Лилияне (13 гадоў).

* * *

Эля Грэсюк, Семяноўка, 128, пошта Семяноўка, 17-222, Беластоцкае ваяводства.

А·Д·Г·А·Д·А·Н·К·А

Замалюй палі, азначаныя кропачкамі, шэрым колерам, а крэскамі — зялёным.

Адрас рэдакцыі: 15-950 Białystok, ul. Wesołowskiego 1, „Зорка".

PIĄTEK 11 V 1990 r.
PROGRAM I

7.45 Express gospodarczy
8.05 Muzyka, kl. II
8.35 „Domator" — Nasza poczta
8.50 „Domowe przedszkole"
9.15 Wiadomości poranne
9.25 „Siedmioro głodnych" — komedia satyryczna prod. CSRS
10.50 „Domator" — Szkoła dla rodziców
12.50 Przybysze z Matplanety
13.30 TTR — s. II Matematyka — Tożsamości trygonometryczne (2)
14.00 TTR — s. II Spotkania z literaturą — Z. Krasiński „Nie-Boska komedia"
15.10 W szkole i w domu
15.30 NURT — Polska emigracja
16.20 Program dnia — Telegazeta
16.25 Dla młodych widzów: „Rambit" — teleturniej
16.50 Dla dzieci: „Okienko Pankracego"
17.15 Teleexpress
17.30 „Raport"
18.00 Program lokalny
18.45 „10 minut"
19.00 Dobranoc
19.10 „Teraz" — tygodnik gospodarczy
19.30 Wiadomości
20.05 „Bunt na Bounty" — film fab. prod. USA
22.20 Sport — Kronika Wyścigu Pokoju
22.40 „Weekend w Jedynce"
22.50 Wiadomości wieczorne
23.05 „Rzeczpospolita samorządna" — Sejmik

PROGRAM II

16.55 Korepetycje dla maturzystów: J. ang. (29)
17.25 Program dnia
17.30 Wzrockowa lista przebojów Marka Niedźwieckiego
18.00 „Dobra nadzieja" (7) — serial prod. franc.
19.00 Express gospodarczy
19.20 Antena „Dwójki"
19.30 Maciej Wojcicki — artysta operowy (bas)
20.00 „Piątek" — magazyn z Krakowa
21.30 Panorama dnia
21.45 Z głębi majowego dnia — Piotr Parandowski — w rocznicę urodzin ojca
22.20 „Spisek na życie Papieża" (2) — film prod. włoskiej
23.40 Komentarz dnia

SOBOTA 12 V 1990 r.
PROGRAM I

6.45 TTR — s. IV Mechanizacja rolnictwa — Deszczowanie roślin
7.15 TTR — s. IV Produkcja zwierzęca — Wartość hodowlana zwierząt
7.45 Program dnia
7.50 „Tydzień na działce"
8.20 „Na zdrowie" — program rekreacyjny
8.40 „Ziarno" — program Red. Katolickiej dla dzieci i rodziców
9.00 „Drops" — magazyn dla dzieci i młodzieży oraz film z serii „Heidi" (13)
10.30 Wiadomości poranne
10.40 „Łódź starożytna" — reportaż o pracy polskich archeologów
11.00 Telewizyjny Informator Wydawniczy
11.10 „Militaria, obronność, nowoczesność"
11.35 „Poza rok 2000" — film dok. prod. austral.
12.05 „Wędrówki dalekie i bliskie" — „Niech zginie potwór"
12.45 „Śladami zaginionego królestwa Czamów" — film dok.
13.10 „Smak życia"
13.55 „Nad Niemnem, Piną i Prypecią" (4) — Nowogródek
14.20 „Dziesięciu z Pawiaka" — film fab. prod. polskiej
16.10 „Rewizja nadzwyczajna" — Generał Olszyna Wilczyński
16.40 Pani Minister pyta — program z udziałem Izabelli Cywińskiej
17.15 Teleexpress
17.30 „Butik" — magazyn
18.00 Program lokalny
18.45 „10 minut"
19.00 Dobranoc
19.10 Z kamerą wśród zwierząt
19.30 Wiadomości
20.05 „Producenci" — kom. obycz. prod. USA
21.35 Telewizyjny Przegląd Sportowy
22.25 „Szafa" — program rozrywkowy
23.10 Telegazeta. Jutro w programie
23.20 „Pasaż" — film fab. science-fiction prod. franc.

PROGRAM II

13.00 Czas akademicki — Katolicki Nurt Stowarzyszeń Akademickich
13.30 „Bariery"
13.55 Program dnia
14.00 „Zatrute dziedzictwo" — film dok. prod. ang.
14.30 „Spektrum"
14.45 „Zwierzęta świata" — „Kraina tygrysa" (1) — film dok. USA
15.25 „Meandry architektury" — Szybkie tempo
15.45 Nowości z Francji
16.00 „Cisza i dźwięk" (5) Luciano Berio — Włochy
16.30 Dziewczyna miesiąca
17.25 „Punkt widzenia" — widowisko publicystyczne
18.30 Odeon na antenie „Dwójki"
19.30 Galeria 37 milionów — „Czarna dziura, czyli młodzi z Katowic"
20.00 Festiwal Muzyki — Łańcut '90 — Koncert inauguracyjny
21.30 Panorama dnia
21.50 „Mussolini — historia nieznana" (4) — serial prod. USA
22.50 Zaproszenie do Teatru STU w Krakowie na „Kolację na cztery ręce"
23.30 „Alfabet Kisiela"
23.45 Komentarz dnia

TV TELEWIZJA WARSZAWA

NIEDZIELA 13 V 1990 r.
PROGRAM I

7.00 Witamy o siódmej
7.30 „Kraj za miastem"
7.55 „Po gospodarsku"
8.10 „Od niedzieli do niedzieli"
8.55 Program dnia
9.00 „Teleranek" oraz film z serii „Emil z Lönnebergi"
10.30 Wiadomości poranne
10.35 „Tajemnice rosyjskiej przyrody" (10) — serial przyrodniczy prod. kanad.-radz.
11.05 „Szalom" — „Skarby ziemi świętej" — film dok.
11.45 Telewizyjny Koncert Życzeń
12.20 „Notowania"
12.55 Teatr dla dzieci: E. Nowacka — „Małgosia contra Małgosia" (cz. 1)
13.50 Magazyn „Morze"
14.10 Śpiewać każdy może
14.50 Sportowa niedziela
15.55 „Angielska limuzyna" (3) „Jak miło pomarzyć" — serial prod. franc.
16.50 Antena
17.15 Teleexpress
17.30 „Premie i premiery" — telewizyjna giełda piosenki
18.30 Studio Sport
19.00 Wieczorynka
19.30 Wiadomości
20.05 „Modrzejewska" (1) „Początek" — serial TP
21.25 „7 dni — świat"
21.55 Sportowa Niedziela
22.05 „Otwarte granice" — Koncert galowy z Wiednia
23.35 Życie jest fraszką
23.45 Telegazeta

PROGRAM II

8.40 „Kalejdoskop" — magazyn public.
9.10 „Przegląd tygodnia" (dla niesłyszących)
9.45 Film dla niesłyszących: „Modrzejewska" (1) — serial TP
11.05 Lokalny koncert życzeń
11.30 „Jutro Poniedziałek"
11.55 Program dnia
12.00 Polska Kronika Filmowa
12.10 Mojżesz prawodawca" (5) — serial prod. USA
13.00 100 pytań do...
13.40 Maciej Niesiołowski — Z batutą i z humorem
13.55 „Wydarzenie tygodnia"
14.25 Formuła I
14.55 Kino Familijne: „Autostrada do nieba" (11) — serial prod. USA
15.45 Formuła I
16.30 „Polacy"
17.30 „Bliżej świata" — przegląd telewizji satelitarnych
18.20 „Spisek na życie Papieża" — „Proces" — film prod. włoskiej
19.30 Galeria „Dwójki" — Krzysztof Pruszkowski
20.00 Festiwal Muzyki — Łańcut '90 — Gaude Mater Poloniae
21.30 Panorama dnia
21.45 „Mojżesz prawodawca" (5) — serial prod. USA
22.30 „Dziecko szczęścia, czyli Jeremi Przybora" — Lato, cz. 2
23.00 Komentarz dnia
23.05 „Akademia wiersza"

PONIEDZIAŁEK 14 V 1990 r.
PROGRAM I

13.30 TTR — s. II Mechanizacja rolnictwa — Ciągniki użytkowane w rolnictwie
14.00 TTR — s. II Produkcja roślinna — Nawozy wapniowe i magnezowe
14.55 Muzyka, kl. II — Czy polka jest polska?
15.30 NURT — Edukacja kulturalna
16.20 Program dnia — Telegazeta
16.25 „Luz" — program nastolatków
17.15 Teleexpress
17.30 „Gorące linie" — publicystyka międzynarodowa
18.00 Program lokalny
18.45 „10 minut"
19.00 Dobranoc
19.10 W Sejmie i Senacie
19.30 Wiadomości
20.05 Teatr Telewizji: Nasza klasyka — St. I. Witkiewicz — „Matka"
21.40 „Kontrapunkt" — przegląd wydarzeń krajowych
22.10 Sport
22.30 Wiadomości wieczorne
22.50 Język francuski

PROGRAM II

16.55 Język angielski (29)
17.25 Program dnia
17.30 „Ojczyzna — polszczyzna"
17.45 Czarno na białym — przegląd PKF
18.30 Program rozrywkowy
19.30 Życie muzyczne
20.00 Festiwal Muzyki — Łańcut '90
21.00 „Auto-Moto Fan Klub
21.30 Panorama dnia
21.45 „Szczególni ludzie" — film fab. prod. USA
23.20 Komentarz dnia

WTOREK 15 V 1990 r.
PROGRAM I

8.35 „Domator" — Rady na życzenie, Każda mama szyje sama
8.50 „Domowe przedszkole"
9.15 Wiadomości poranne
9.25 „Bluebell" (1) — serial prod. ang.
10.20 „Domator" — Rady na życzenie
11.10 W Europie nowożytnej — Polska lat 1764—1795 ku politycznemu upadkowi
13.30 TTR — s. IV Fizyka — Utrwalenie wiadomości cz. I
14.00 TTR — s. IV Produkcja roślinna — Znaczenie i rodzaje doświadczeń
15.00 AIDS — Zachorować nie tak łatwo
16.20 Program dnia — Telegazeta
16.25 Dla dzieci: „Tik-Tak"
16.50 „Gumisie" — serial anim. prod. USA
17.15 Teleexpress
17.30 „Spojrzenia"
18.00 Program lokalny
18.45 Klinika zdrowego człowieka
19.00 Dobranoc
19.10 „Plus — minus"
19.30 Wiadomości
20.00 Spotkanie z ministrem Jackiem Kuroniem
20.15 „Bluebell" (1) — serial prod. ang.
21.15 „Listy o gospodarce"
21,50 Sport
22.10 „45 — 89" (cz. 3) — „1970" — film dok.
23.00 Wiadomości wieczorne
23.20 Język rosyjski (29)

PROGRAM II

16.55 Język angielski (59)
17.25 Program dnia
17.30 „Dookoła świata": „U matki trędowatych"
18.00 „Klub szachistów" — nowela filmowa TP
18.30 Program public.
19.10 Modlitwa wieczorna z Sanktuarium Matki Boskiej Różańcowej w Bochni
19.30 Studio Sport
20.00 „Non stop kolor" — magazyn
21.00 Wywiady Ireny Dziedzic
21.30 Panorama dnia
21.45 „Crimen" (3) — serial TP
22.45 Komentarz dnia

ŚRODA 16 V 1990 r.
PROGRAM I

7.45 Express gospodarczy
8.05 Muzyka, kl. I — Z muzyką na wakacje
8.35 „Domator" — Nasza poczta, Każda mama szyje sama
8.50 „Domowe przedszkole"
9.15 Wiadomości poranne
9.25 „Diabeł wie wszystko" — czech. film fab.
10.20 „Domator" — Przyjemne z pożytecznym
11.10 Drogi do Niepodległej — O wojnę powszechną ludów
12.00 Spotkania z literaturą, kl. II lic. E. Orzeszkowa
12.50 Fizyka — Świat dźwięków
13.30 TTR — s. II Chemia — Chemia w rolnictwie, cz. II
14.00 TTR — s. II Produkcja zwierzęca — Typy użytkowe i rasy owiec
15.00 Poznaj swój kraj — Wędrujące piaski
15.30 NURT — Matematyka w szkole podstawowej — klasy IV
16.20 Program dnia — Telegazeta
16.25 Dla młodych widzów: „Kameleon"
16.50 Dla dzieci: „Cojak"
17.15 Teleexpress
17.30 „Gry wojenne"
18.00 Program lokalny
18.45 Rolnicze rozmaitości
19.00 Dobranoc
19.10 „Rzeczpospolita samorządna"
19.30 Wiadomości
20.05 „Prywatne śledztwo" — film fab. prod. polskiej
21.30 Sport
21.50 „Lex" — magazyn społeczno-prawny
22.35 Wiadomości wieczorne
22.55 Język angielski (29)

PROGRAM II

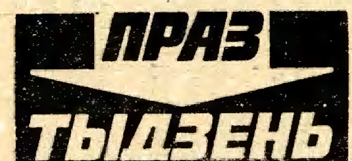
16.25 Korepetycje dla maturzystów: Język ang. (40)
16.55 Język francuski
17.30 „Zbliżenia, czyli to i owo o filmie"
18.00 „Marc i Sopie" (12) — serial franc.
18.30 Magazyn „102"
19.00 Express gospodarczy
19.30 Program public.
20.00 „Psychostudio"
20.20 „O czym się mówi"
20.40 Przegląd muzyczny
21.00 „Ze wszystkich stron" — magazyn reporterów
21.30 Panorama dnia
21.50 „W labiryncie" — serial TP
22.15 „Telewizja nocą"
23.00 Komentarz dnia

CZWARTEK 17 V 1990 r.
PROGRAM I

8.05 Rytmy ciała — Ring pokoleń, cz. 1
8.35 „Domator" — Nasza poczta, Każda mama szyje sama
8.50 „Domowe przedszkole"
9.15 Wiadomości poranne
9.25 „Uwodziciel" (2) — serial prod. ang.
10.15 „Domator" — Nie dajmy się
11.10 Z naszych dziejów — Świat baroku
11.40 Ministerstwo Edukacji Narodowej informuje
12.00 Wśród ludzi — Miejsce wśród innych
12.50 Spotkania z literaturą, kl. I lic. Publicystyka epoki Oświecenia
13.30 TTR — s. IV Matematyka — Pochodna funkcji złożonej
14.00 TTR — s. IV Spotkania z literaturą — Bohater literacki epoki Młodej Polski
15.00 Rytmy ciała — Seksolatki
16.10 Ministerstwo Edukacji Narodowej informuje
16.20 Program dnia — Telegazeta
16.25 Dla młodych widzów: „Kwant" oraz film z serii „Ordy"
17.15 Teleexpress
17.30 „System" — public. ekonom.
18.00 Program lokalny
18.45 Magazyn katolicki
19.00 Dobranoc
19.10 „Od A do Z"
19.30 Wiadomości
20.05 „Uwodziciel" (2) — serial ang.
21.00 „Interpelacje"
21.50 Sport
22.10 „Pegaz"
22.55 Wiadomości wieczorne
23.10 „Wódko, pozwól żyć"
23.45 Język angielski (59)

PROGRAM II

16.25 Korepetycje dla maturzystów: Język ang. (41)
16.55 Język rosyjski (29)
17.25 Program dnia
17.30 „W labiryncie" — serial TP (powtórz.)
18.00 „Katastrofy" — ang. serial dok.
18.30 Program na życzenie
19.30 Zielone kino: „Kopalnia nad Czarną Hańczą" — polski film dok.
20.00 Wielki sport
21.00 Express reporterów
21.30 Panorama dnia
21.45 Studio Teatralne „Dwójki": Sławomir Mrożek — „Czarowna noc"
22.45 Komentarz dnia

Класіфікацыя беларусаў паводле Яўгена Мірановіча ● Фотарэпартаж з пасвячэння краевугольнага каменя пад царкву на Сонечным Стоку ● Кандыдаты на радных і іх выбарчыя праграмы ● У „Прысутнасці" — вялікая рэклама БАСовіпча ● Юбілей Яна Чыквіна ● Беларускія моўныя дылемы ● Некалькі слоў пра „Часопіс" ● Крыжаванка.

КРЫЖАВАНКА

Упоперак: 1. Спецыяліст ад расследвання злачынстваў. 9. Аўтамат, як чалавек. 10. Незамужняя. 11. Людзі адзін за адным. 14. Звязаны пук збажыны. 16. Летні домік за горадам. 17. З яго атамная энергія. 18. Трое музыкантаў. 19. Падводы адна за адной. 20. Кніга або рэзервуар. 21. Жаночае імя туды і назад. 23. Раслінны тлушч. 25. На зладзеі гарыць. 28. Вага, груз. 29. Рыбалоўная прылада ў выглядзе віл. 30. Мая Чыбурданідзэ.

Уніз: 2. Дугападобная косць. 3. Спаборніцтва паміж дзвюма камандамі. 4. Чорны чалавек. 5. Мяккае дрэва або фальшыўка. 6. Загляне і ў нашае аконца. 7. Студэнцкае знаходжанне на старонках „Нівы". 8. Удзельнік аматарскага калектыву. 12. Забеспячэнне перад атакай. 13. Разнавіднасць тавару. 15. Звычайная мова. 16. Цяслярская прылада для падчынкі бярвенняў і дошак. 22. На ёй шапачка, найчасцей у лесе. 24. Хаця невялікі, але з грыбамі. 25. След ад раны. 26. Агароджа. 27. „Кінь яго ў гразь, а будзеш — князь" (на корм коням).

Сярод чытачоў, якія на працягу месяца прышлюць у рэдакцыю правільныя адказы, будуць разыграны дзве кніжныя ўзнагароды.

Адказы на крыжаванку, змешчаную ў № 11. Упоперак: паравоз, сноб, дух, аркестр, аблава, трава, варыянт, кладка, бусел, ачос, адпачынак, застой, кюрый. **Уніз:** практык, рэклама, вясна, здрада, схіл, баласт, Аляксандр, вадапой, лыч, дэсант, бычок, лёкай, абоз.

Кніжныя ўзнагароды выйгралі: Павел Анцыповіч з Мінска і Васіль Барболін з Брэста.

НІЎКА

АФАРЫЗМЫ

*

Не ствараў дабра таму, хто яго ў цябе не просіць.
Соты раз не дагодзіш — дзевяноста дзевяць зашкодзіш.

*

Часта караюць збанок за тое, што ў ім сок горкі.

*

Мог бы чалавек па-божаму пражыць, калі б адрокся за пазухай чорта трымаць.

*

Гадзіннік нацыяналізму няправільна паказвае час без стрэлкі інтэрнацыяналізму.

*

Не карай посуд за тое, што ён пусты, карай таго, хто яго напаўняе.

*

Людскі бунт падобны на дрэва: карону можна хутка зрэзаць, але карэнні застаюцца.

*

Цяжка лётчыцыі прабіцца праз натоўп без цвёрдых локцяў.

Язэп Карпюк

МУЗЕЙНЫ ФОНД

Грамадскі камітэт пабудовы Музея помнікаў беларускай культуры і рэвалюцыйнага руху праводзіць збор грошай на пабудову музея. Ахвяраванні трэба дасылаць на такі адрас: Bank Spółdzielczy w Hajnówce Nr Konta 905217-1922-132-3.

У замежнай валюце: Narodowy Bank Polski I Oddział w Białymstoku nr rachunku walutowego 5021-24325-152-6787, nr rachunku walutowego w rublach 5021-24325-151-6201.

Жыхары БССР грашовыя ахвяраванні могуць уплачваць на рахунак 141713 у Рэспубліканскім жылсацбанку горада Мінска.

Спіс чарговых ахвяравальнікаў:

3182.	Міхал Дулько (Белавежа)	— 10000 зл.
3183.	Жыхары вёскі Дашы (грошы сабраны на канцэрце хору Гайнаўскага дома культуры)	— 21200 зл.
3184.	Сяргей Германюк (Доўгі Брод)	— 3000 зл.
3185.	Міхал Байко (Гайнаўка)	— 30000 зл.
3186.	Мікалай Весялоўскі (Гайнаўка)	— 30000 зл.
3187.	Рыгор Семянюк (Райкі)	— 10000 зл.
3188.	Гмінны кааператыў „Сялянская самадапамога" ў Нарве	— 506000 зл.
3189.	Сцепаніда Адзіевіч (Орля)	— 5000 зл.
3190.	Ольга Троц (Беласток)	— 1200 зл.
3191.	Уладзімір Троц (Беласток)	— 1200 зл.
3192.	Анна Артэмюк (Парцава)	— 1200 зл.
3193.	Мікалай Прызовіч (Парцава)	— 1200 зл.
3194.	Ян Козак (Беласток)	— 1200 зл.
3195.	Юры Зюзя (Варшава)	— 25000 зл.
3196.	Люба і Уладзімір Касперукі (Беласток)	— 10000 зл.
3197.	Зоя Смаршчок (Бельгія)	— 100 ам. дол.

Дзякуем.

Наш адрас: Społeczny Komitet Budowy Muzeum Zabytków Kultury Białoruskiej i Ruchu Rewolucyjnego. 17-200 Hajnówka, ul. Wyzwolenia 6. Тэлефон 28-89.

ВУЧОБА І ПРАКТЫКА

Кожны, хто заходзіў у кабінет Міхася Бесталковіча, здзіўляўся вялікай калекцыі дзіцячых цацак на яго рабочым стале: машыны, трактары, розныя прычэпы.

Гуляе ён з імі, ці што? — дзіваваліся наведвальнікі.

Ніхто не здагадваўся, што Бесталковіч праходзіў з гэтымі цацкамі практыку, якой яму так не хапала ў гады вучобы.

Калі Міхась закончыў інстытут, яму пашанцавала: ён атрымаў накіраванне на работу ў горадзе. Малады спецыяліст узяўся за справу. Кожны дзень падпісваў дзесяткі папер, і сотні адзінак машын і механізмаў накіроўваліся ва ўсе канцы. Адным росчыркам пяра Міхась мог размеркаваць іх і пераразмеркаваць, накіраваць у самую перыферыю і вярнуць назад.

З самага пачатку работы Міхась Бесталковіч адчуваў недахоп практыкі. У час вучобы меў справу галоўным чынам з канспектамі, на практыку ездзіў у будатрад. Цяпер далей стала ў рабочым кабінеце таксама не бывае...

Выручыў выпадак. Зайшоў неяк у магазін цацак і здзівіўся: там стаяў дакладна такі трактар, які ён ужо каторы дзень распісваў на шматлікіх паперках. Цацачны, вядома...

— Дык вось ён які на самай справе! — падумаў Бесталковіч і купіў цацку. Паставіў яе ў рабочым кабінеце як сувенір і пакрысе вывучаў: вось гэта колы, а тут, значыць, рухавік... Калі прыходзіла чарга браццa за другую тэхніку, Бесталковіч спяшаўся ў магазін цацак.

Васіль Ферант

Ніва

Орган Галоўнага праўлення Беларускага грамадска-культурнага таварыства. Рэдагуе калектыў: Валянціна Жэшка (карэктар), Віталій Луба (галоўны рэдактар), Міраслава Лукша, Ян Максімюк, Яўгенія Палоцкая (кіраўнік канцылярыі), Уладзіслаў Петрук (мастак), Марыя Федарук (машыністка), Ала Чачуга (адказны сакратар), Яніна Чэрнякевіч (рэдактар „Зоркі").

„Niwa"
ul. Wesołowskiego 1
15-950 Białystok, skr. poczt. 149
tel. 332-41, 210-33.

Wydawca: Białoruskie Towarzystwo Społeczno-Kulturalne 15-062 Białystok, ul. Warszawska 11.

Druk: Białostockie Zakłady Graficzne w Białymstoku.

Warunki prenumeraty pocztowej na 1990 r.:

1. Prenumeratę pocztową (z dostawą do domu) zamawiać mogą mieszkańcy wsi, osad oraz miasteczek w których nie ma Oddziałów RSW a także osoby niepełnosprawne bez względu na miejsce zamieszkania.
2. Wpłaty na tę prenumeratę przyjmują urzędy pocztowe oraz doręczyciele.
3. Podstawowym okresem przyjmowania prenumeraty pocztowej jest kwartał.
4. Termin wpłat na prenumeratę pocztową na III kwartał 1990 r. upływa 20 maja 1990 r. włącznie.
5. Cena prenumeraty kwartalnej wynosi 7.800 + 3.250 zł za doręczanie.
6. Cena prenumeraty z wysyłką za granicę jest większa o 100% i przyjmowana jest tylko na okresy kwartalne. Wpłaty przyjmuje RSW „Prasa-Książka-Ruch" Centrala Kolportażu Prasy i Wydawnictw Warszawa, ul. Towarowa 28 Nr konta PBK XIII Oddział Warszawa 370044-1195-139-11.

Mieszkańcy miast mogą zamawiać prenumeratę indywidualną poprzez Oddziały RSW w następujących formach:

— prenumerata instytucjonalna (w zakładach pracy).
— rezerwacja w tzw. teczkach (we wszystkich kioskach).
— prenumerata własna RSW (w wytypowanych kioskach).

Zam. 320/90 r. U-3.